

Comparació interdialectal (annex)

Joan Veny
Mar Massanell i Messalles

PID_00178306

Índex

Introducció	5
Objectius	6
1. Fonètica	7
1.1. Vocalisme tònic	7
1.1.1. Inventari de fonemes vocàlics.....	7
1.1.2. Altres diferències de distribució de /é/ i /é/	8
1.1.3. Altres diferències de distribució de /ó/ i /ó/	8
1.1.4. Palatalitzacions de vocals tòniques.....	8
1.1.5. Diftongs.....	9
1.1.6. Hiats	9
1.2. Vocalisme àton	10
1.2.1. Reducció del vocalisme tònic en posició àtona	10
1.2.2. Realització dels fonemes vocàlics en posició àtona en contextos especials	11
1.2.3. Altres fenòmens que afecten el vocalisme àton.....	13
1.3. Consonantisme.....	13
1.3.1. Diasistema fonemàtic del català	13
1.3.2. Fonemes fricatiu i africats dels diferents dialectes catalans.....	14
1.3.3. Evolucions divergents de consonants i grups consonàntics llatins	16
1.3.4. Tractament de consonants i grups consonàntics finals.....	18
1.3.5. Realitzacions fonètiques divergents.....	19
1.3.6. Mutacions consonàntiques	21
1.3.7. Penetració de sons aliens	23
2. Morfosintaxi	24
2.1. L'article personal	24
2.2. L'article determinat	24
2.2.1. Origen etimològic	24
2.2.2. Tipus de formes	24
2.2.3. Variants formals de l'article literari.....	25
2.2.4. Variants formals de l'article salat	26
2.3. Possessius	27
2.3.1. Posseïdor únic	27
2.3.2. Posseïdor divers	27
2.4. Demonstratius.....	28
2.4.1. Model antic: tres graus de dixi	28
2.4.2. Model modern: dos graus de dixi	29

2.5. Pronoms febles.....	30
2.5.1. Origen etimològic i tipus de formes	30
2.5.2. Selecció de les formes plenes o de les reforçades davant de consonant.....	30
2.5.3. Enclisi o proclisi dels pronoms	31
2.5.4. Accentuació de les combinacions verb + clíctic	31
2.5.5. Ordre en les combinacions entre clítics.....	31
2.6. Pronoms forts	32
2.7. Morfologia verbal	33
2.7.1. Morfema de mode-temps per a la 1a. persona del present d'indicatiu (verbs de la 1a. conjugació)	33
2.7.2. Vocal final del morfema de mode-temps per a la 3a. persona del present d'indicatiu (verbs de la 1a. conjugació), de l'imperfet d'indicatiu i del condicional	33
2.7.3. Relació entre el morfema de mode-temps de 1a. i de 3a. persona en el present d'indicatiu (verbs de la 1a. conjugació)	33
2.7.4. Morfema de mode-temps per a l'imperfet d'indicatiu de les conjugacions 1a., 2a. i 3a.	34
2.7.5. Passat simple o passat perifràstic	35
2.7.6. Morfema de mode-temps per a la 1a. persona del futur.....	35
2.7.7. Morfema de mode-temps per al condicional.....	36
2.7.8. Morfema de mode-temps per al present de subjuntiu (persones 1, 2, 3 i 6)	36
2.7.9. Morfema de mode-temps per a l'imperfet de subjuntiu (totes les persones)	37
2.7.10. Vocal temàtica dels verbs de la 1a. conjugació.....	38
2.7.11. Increment dels verbs incoatius	39
Resum	40

Introducció

En aquest annex us oferirem una visió comparada de les principals característiques dels diversos dialectes catalans. Pràcticament tot el que s'hi exposa, ja ho coneixeu pels mòduls anteriors: no hi trobareu, doncs, gaires novetats de contingut sinó de perspectiva, de punt de vista.

Fins ara, en la descripció dialectal del català hem partit d'un territori per a exposar com s'hi realitzen les característiques lingüístiques principals dels diversos nivells del llenguatge. Així, hem exposat, uns darrere els altres, els trets més destacats del vocalisme tònic i àton, del consonantisme, de la morfologia nominal i verbal, de la sintaxi i del lèxic.

En aquest annex, el punt de vista que adoptarem és diferent: prendrem com a punt de partida un aspecte determinat del sistema lingüístic català (pot ser el vocalisme tònic, l'article determinat o l'increment dels verbs incoatiu) i compararem com és en els diferents territoris (a les Balears, a València, a la Catalunya Nord, etc.). Ens hem fixat, sobretot, en aspectes de fonètica i morfosintaxi, mentre que hem dedicat un espai molt reduït al lèxic pel seu caràcter menys sistemàtic.

L'objectiu d'aquestes darreres pàgines de l'assignatura és facilitar-vos l'aprenentatge del contingut dels mòduls anteriors, tot establint connexions entre les característiques lingüístiques de cadascun dels dialectes que hem analitzat fins ara. Sovint, la comparació entre diversos parlars ajuda a captar més fàcilment els trets distintius de cadascun.

Aquest annex, doncs, està pensat com un complement dels mòduls anteriors i l'estructura que li hem donat està orientada a la consulta selectiva més que no pas a la lectura. Creiem que, quan encareu l'estudi d'aquesta assignatura, les síntesis comparatives que trobareu a continuació us ajudaran a teixir una xarxa bàsica de coneixements gràcies a la qual podreu retenir i estructurar millor els continguts d'una matèria que la riquesa dialectal de la nostra llengua fa àmplia i, alhora, apassionant.

Objectius

A través de la consulta d'aquest annex, simultània a la lectura dels mòduls anteriors i a la realització de les activitats i dels exercicis autoavaluatius que hi proposem, l'estudiant ha de poder fer el següent:

1. Establir les semblances i les diferències entre l'inventari vocàlic dels diversos dialectes catalans i conèixer les diverses possibilitats de reducció vocàlica en posició àtona.
2. Conèixer l'inventari consonàntic màxim del català i les reduccions que ha experimentat en diversos dialectes.
3. Donar raó de manera contrastada de les principals evolucions vocàliques i consonàntiques que han generat diferències dialectals en la llengua moderna.
4. Conèixer la distribució dialectal dels diversos paradigmes nominals: l'article personal i determinat, els possessius, els demostratius i els pronoms febles i forts.
5. Saber quins són els morfemes verbals en què es concentra la variació dialectal i donar raó de les principals variants i de la seva distribució.
6. Identificar, per a cada dialecte, quines característiques lingüístiques l'aproximen a cadascun dels altres i quines l'en separen.
7. Conèixer, donada una característica lingüística determinada d'un dialecte, la seva equivalent en qualsevol altre.

1. Fonètica

1.1. Vocalisme tònic

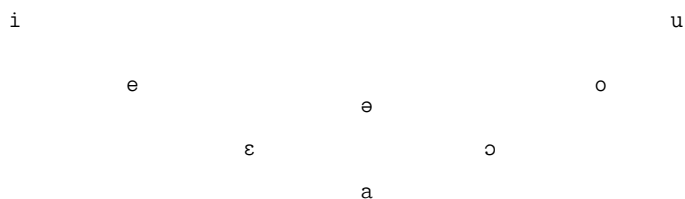
1.1.1. Inventari de fonemes vocàlics

a) **Inventari més freqüent:** set fonemes i quatre graus d'obertura. Central, alguerès, nord-occidental, valencià i part del balear.

- **Amb /e/ com a resultat de E tancada del llatí vulgar**, excepte en casos en què va seguida de consonant líquida i s'obre en /ɛ/: *v[é]rd, t[é]la*. Alguerès, nord-occidental i valencià.
- **Amb /ɛ/ com a resultat de E tancada del llatí vulgar**, excepte en contacte amb palatal: *[é]ll, r[é]i* (però: *[ɛ]ll, r[ɛ]i* en septentrional de transició). Central i part del balear: poblacions mallorquines de Binissalem, Alaró i Lloseta, meitat oriental de Menorca (Maó, Alaior) i extrem occidental d'Eivissa (Sant Josep i Sant Antoni).

b) **Inventari màxim:** vuit fonemes. **Amb /ə/ com a resultat de E tancada del llatí vulgar.** Gran part del balear: quasi tot Mallorca; meitat occidental de Menorca (Ciutadella, Ferreries), gran part d'Eivissa, Formentera.

c) **Inventari mínim:** cinc fonemes i tres graus d'obertura, ja que sistemàticament /o/ passa a /u/; en absència de /o/, /ɔ/ esdevé mitjana i, per reequilibri del sistema, /ɛ/ i /e/ conflueixen en una *e* mitjana, que recull el resultat de E tancada llatinovulgar. Rossellonès.

1.1.2. Altres diferències de distribució de /é/ i /é/

a) En català septentrional de transició, el timbre d'algunes *e* varia en comparació amb el de la resta de dialectes: *Jos[é]p*, *b[é]stia*, *[ε]s*, *esp[é]ra*. Noteu especialment el sufix *-ència*: *paci[é]ncia*, *consci[é]ncia*, etc.

b) En pallarès, el diftong llatí *AI* passa a /é/ (i no a /é/): *MA(G)IS* > [mεs] 'més', *CANTARAI* > [kantaré] 'cantaré'.

c) En pallarès, el segment llatí *-ORIU* passa a /é/ o [é] (i no a /ó/): *VULTURIU* > [boɫt'é] / [boɫt'é] 'volor'.

d) En pallarès i en ribagorçà, el grup llatí *ACT* passa a /éj/ i, en pallarès, sol reduir-se a /é/ (i no a /é/): *LACTE* > [ɫεjt] (> [ɫεt]) 'llet', *FACTU* > [fεjt] (> [fεt]) 'fet'.

e) En pallarès i en ribagorçà, el sufix *-ARIU* / *-ARIA* dona /é/ (i no /é/): *CARRARIU* > [karé] 'carrer', *FICARIA* > [fiy'éra] 'figuera'.

f) En una part del nord-occidental, *vell* es pronuncia [bεɫ] (i no *v[ε]ll*).

1.1.3. Altres diferències de distribució de /ó/ i /ó/

a) En català septentrional de transició, *o* tancada del llatí vulgar dona /ó/ (i no /ó/) també en síl·laba inicial tònica i en monosíl·labs, i esporàdicament passa a /ú/: *n[ó]m*, *h[ó]ra*, *[ú]nclè*.

b) En nord-occidental, *dos* es pronuncia [dɔs] (i no *d[ɔ]s*).

1.1.4. Palatalitzacions de vocals tòniques

a) A Felanitx (Mallorca), /á/ s'ha palatalitzat, esdevenint quasi /é/ (de manera que /ó/ ha pogut obrir-se molt) i /é/ s'ha tancat en /é/: [sɛɫ] 'sal', [sɛɫ] 'cel'. El sistema vocàlic resultant és:

i			u
	e (< ε)	ə	o
	ε (< a)	ɔ	

b) A Sineu (Mallorca), /á/ precedida de consonant palatal o velar (que ha estat palatal [ç], [j]) passa sistemàticament a [é]: [ə́ʎé] ‘allà’, [kɛp] (< [çɛp]) ‘cap’, [gɛʎ] (< [jɛʎ]) ‘gall’.

c) En tortosí, *llarg* passa a ll[ɛ]rg per palatalització.

1.1.5. Diftongs

a) En rossellonès, els diftongs tòpics /kwá/ i /gwá/ monoftonguen en [kó] i [gó], després de passar per [kó] i [gó]: [kóʦrə] ‘quatre’, [əŋgón] ‘enguanys’.

b) En els parlars del Matarranya, tota /é/ diftonga en [jé] o en [já]: [mjɛl] o [mjəl] ‘mel’.

c) En balear, existeixen els diftongs [íj] i [úw]: [fi.j] ‘fill’, [nuw] ‘nus’. També en les àrees ieistes del català central és possible el diftong [íj] com a resultat de l’antic [íjʎ] (FILIU > f[i.jʎ] > f[i.j]).

d) En valencià no septentrional i en alguerès, és freqüent el diftong creixent [wí] en comptes del decreixent [új]: [kwína] ‘cuina’.

e) En alguerès, és freqüent el diftong creixent [jú] en comptes del decreixent [íw]: [vjúra] ‘viuda’.

f) En alacantí, els diftongs /ów/ i, a voltes, /ów/ s’obren en [áw]: [báw] ‘bou’, [máwre] ‘moure’.

g) En septentrional de transició, *jou* i *tou* es dissimilen en [zéw] i [téw].

h) En septentrional de transició, existeixen les formes dissimilades [funéj] ‘fonoll’, [zunéj] (< *jonoll*) ‘genoll’ i [rustéj] ‘rostoll’.

i) En ribagorçà i rossellonès, es manté el diftong del germànic WAIGARO > [gwájre] ‘gaire’.

1.1.6. Hiats

a) En tortosí, es manté el hiat de PA(V)ORE > [paó] ‘por’ (també [paýó], amb inserció d’una velar antihiàtica).

Per tant, els diversos fonemes tòpics presenten aquesta realització en posició àtona:

Fonema	Realització àtona	Àmbit dialectal
/i/ >	[i]	Tots els dialectes
/e/ >	[e]	Nord-occidental, valencià
	[ə]	Central, balear
	[a]	Alguerès
/ɛ/ >	[ə]	Septentrional
/ɛ/ >	[e]	Nord-occidental, valencià
	[ə]	Central, balear
	[a]	Alguerès
/ə/ >	[ə]	Balear
/a/ >	[a]	Nord-occidental, valencià, alguerès
	[ə]	Central, septentrional, balear
/o/ >	[o]	Nord-occidental, valencià, mallorquí (excepte sollerí)
	[u]	Central, menorquí, eivissenc, sollerí, alguerès
/ɔ/ >	[u]	Septentrional
/ɔ/ >	[o]	Nord-occidental, valencià, mallorquí (excepte sollerí)
	[u]	Central, menorquí, eivissenc, sollerí, alguerès
/u/ >	[u]	Tots els dialectes

1.2.2. Realització dels fonemes vocàlics en posició àtona en contextos especials

/a/

- Varietat geolectal:** part central del català nord-occidental (el Segrià, la Noguera, les Garrigues, Fraga).
Context: àtona i en posició final absoluta.
Al·lòfon: [ɛ].
Exemples: [paðrínɛ] ‘padrina’, [pédɔrɛ] ‘pedra’, [káze] ‘casa’.
- Varietat geolectal:** valencià meridional.
Context: àtona i en posició final absoluta d’un mot amb /é/ o /ó/ tòniques.
Al·lòfon: [ɛ] o [ɔ], respectivament, per un fenomen d’harmonia vocàlica.
Exemples: [sérɛ] ‘serra’, [térɛ] ‘terra’, [ólɔ] ‘olla’, [kóstɔ] ‘costa’.
- Varietat geolectal:** septentrional, mallorquí (excepte Felanitx, Artà, Capdepera), eivissenc (excepte la vila d’Eivissa).
Context: àtona i en posició final d’un mot esdrúixol acabat en /ia/.
Al·lòfon: Ø (pèrdua).
Exemples: [fəmíli] ‘família’, [gáβi] ‘gàbia’, [ráβi] ‘ràbia’.
Observacions: transformació del mot afectat en paroxíton.

- **Varietat geolectal:** septentrional, central (especialment septentrional de transició).

Context: en posició pretònica davant de /r/ o com a element final del segment àton oclusiva + /ara/.

Al·lòfon: Ø (pèrdua).

Exemples: [prɛɾ] o [prɛɾ] ‘parell’, [prɛt] o [prɛt] ‘paret’, [karɣól] o [kærɣól] ‘caragol’, [kærβásə] ‘carabassa’.

/e/

- **Varietat geolectal:** xipella.

Context: àtona en posició final, en síl·laba travada o oberta.

Al·lòfon: [i].

Exemple: [kínzi] ‘quinze’, [ómins] ‘homes’, [liz máris] ‘les mares’, [kántis] ‘cantes’, [kánti] (< [kánte]) ‘(ell) canta’.

/ɛ/ i /e/ (i /ɛ/)

- **Varietat geolectal:** nord-occidental, valencià.

Context: àtona i en posició inicial absoluta, especialment en síl·laba travada per sibilant o nasal.

Al·lòfon: [a].

Exemples: [askála] ‘escala’, [anseɾjá] ‘ensenyar’, [ambút] ‘embut’, [ajʃuyá] ‘eixugar’, [arisó] ‘eriçó’.

- **Varietat geolectal:** nord-occidental, septentrional.

Context: àtona en contacte amb una consonant palatal o pròxima a una /í/ tònica.

Al·lòfon: [i], per assimilació.

Exemples: [dziné]/[ziné] ‘gener’, [diɟúni] ‘dejuni’, [pitít] ‘petit’.

- **Varietat geolectal:** septentrional, central (especialment septentrional de transició).

Context: en posició pretònica davant de /r/.

Al·lòfon: Ø (pèrdua).

Exemples: [brəmá] ‘veremar’, [brəná] ‘berenar’.

/ɔ/ i /o/

- **Varietat geolectal:** nord-occidental, mallorquí (excepte: Palma, Manacor, Inca, Sa Pobla, etc.).

Context: àtona seguida per una síl·laba tònica amb una /í/ com a nucli vocàlic.

Al·lòfon: [u].

Exemples: [murí] ‘morir’, [tusí] ‘tossir’, [kuzíns] ‘cosins’, [buník] ‘bonic’.

- **Varietat geolectal:** mallorquí (excepte: Palma, Manacor, Inca, Sa Pobla, etc.).
- Context:** àtona seguida per una síl·laba tònica amb una /ú/ com a nucli vocàlic.

Al·lòfon: [u].

Exemples: [kustúɾə] ‘costura’, [kumú] ‘comú’.

- **Varietat geolectal:** nord-occidental (i punts del català oriental).

Context: àtona i en posició inicial absoluta.

Al·lòfon: [aʷ] ([əʷ] en les localitats orientals).

Exemples: [awlíβa] ‘oliva’, [awló] ‘olor’, [awfeyá] ‘ofegar’, [awperá] ‘operar’.

1.2.3. Altres fenòmens que afecten el vocalisme àton

a) Monoftongació dels diftongs àtons finals /kwa/ i /gwa/: en [kə] i [gə] / [ɣə] (septentrional i central, excepte tarragoní); en [ko] i [go] / [ɣo] (mallorquí), en [ku] i [gu] / [ɣu] (solleric, menorquí i eivissenc, excepte a la vila d’Eivissa). Exemples: [páskə] / [pásko] / [pásku] ‘pasqua’, [ájɣə] / [ájɣo] / [ájɣu] ‘aigua’.

b) Reforç dental dels mots acabats en /i/ àtona (central, septentrional, balear): [ápit] ‘api’, [prémit] ‘premi’.

1.3. Consonantisme

1.3.1. Diasistema fonemàtic del català

		Bilabial	Labiodental	Dental	Alveolar	Prepalatal	Palatal	Dorsovelar	Labiovelar
Oclusiu	Sord	p		t				k	
	Sonor	b		d				g	
Fricatiu	Sord		f	θ ³	s	ʃ ^{2,3}			
	Sonor		v ¹		z ^{2,4}	ʒ ^{2,1}			
Africat	Sord				t _s ^{2,2,3}	tʃ			
	Sonor				d _z ^{2,3, 2,4}	dʒ ^{2,4}			
Aproximant							j		w
Lateral					l		ʎ		
Ròtic bategant					r				
Ròtic vibrant					r				
Nasal		m			n		ɲ		

Els fonemes /p, t, k, b, d, g, f, j, w, l, ʎ, r, r, m, n, ɲ/ són comuns a tots els geolectes. Les diferències interdialectals d’inventari afecten només els fonemes fricatiu i africats:

a) [diferència 1] Presència de la fricativa labiodental sonora /v/ o confusió amb l’oclusiva bilabial sonora /b/ (betacisme):

Varietats que no disposen de /v/		Varietats que disposen de /v/	
Exemple: [bi] 'vi'		Exemple: [vi] 'vi'	
Septentrional			
Central	---- excepte --->	Tarragoní	
		Balear	
		Alguerès	
Nord-occidental			
Valencià central i nord del valencià septentrional	<--- excepte ----	Valencià	

b) [diferència 2] Variació en el nombre de sibilants:

- [reducció 2.1] **Fonema inexistent:** la fricativa prepalatal sonora, /ʒ/. **Varietats:** en ribagorçà i en valencià (excepte al nord del valencià septentrional). **Raó:** l'africada /dʒ/ no s'ha desafricat en /ʒ/ en cap context. **Exemple:** [plúʒa] 'pluja' (valencià meridional i septentrional).
- [reducció 2.2] **Fonema perdut:** l'africada alveolar sorda, /ts/. **Varietats:** en valencià. **Raó:** per palatalització en /tʃ/. **Exemples:** [amistátʃ] 'amistats'.
- [reducció 2.3] **Fonemes perduts:** la fricativa prepalatal sorda, /ʃ/, i l'africada alveolar sonora, /dz/. **Varietats:** en valencià septentrional. **Raó:** per despallatització de /ʃ/ en [js] i per palatalització de /dz/ en /dʒ/. **Exemples:** [kájsa] 'caixa', [kalájs] 'calaix', [dódʒe] 'dotze'.
- [reducció 2.4] **Fonemes perduts:** les sibilants sonores fricatives i africades, /z/, /dz/ i /dʒ/. **Varietats:** en ribagorçà i en valencià central. **Raó:** per ensordiment de /z/ en /s/, de /dz/ en /ts/ i de /dʒ/ en /tʃ/. **Exemples:** [kása] 'casa', [trétse] 'tretze', [biátʃe] 'viatge', [plútʃa] 'pluja'.

c) [diferència 3] Presència d'un fonema fricatiu interdental sord, /θ/, a la Ribagorça més occidental i en punts del Baix Aragó com Aiguaviva, la Codonyera o la Sorollera (exemple: [θiβáða] 'civada', [diθ] 'dits'), fonema cap al qual ha confluït /ts/, que ha desaparegut de l'inventari d'aquestes localitats.

1.3.2. Fonemes fricativus i africats dels diferents dialectes catalans

a) Inventari màxim: tarragoní, balear, alguerès.

		Labiodental	Dental	Alveolar	Prepalatal
Fricatiu	Sord	f		s	ʃ
	Sonor	v		z	ʒ
Africat	Sord			ts	tʃ
	Sonor			dz	dʒ

b) Inventaris reduïts:

- Sense /v/:
 - Sense /v/, però amb vuit sibilants: septentrional, central (excepte tarragoní), nord-occidental (excepte ribagorçà).

		Labiodental	Dental	Alveolar	Prepalatal
Fricatiu	Sord	f		s	ʃ
	Sonor			z	ʒ
Africat	Sord			ts	tʃ
	Sonor			dz	dʒ

- Sense /v/ i sense sibilants sonores: ribagorçà i valencià central.

		Labiodental	Dental	Alveolar	Prepalatal
Fricatiu	Sord	f		s	ʃ
	Sonor				
Africat	Sord			ts	tʃ
	Sonor				

- Sense /v/, sense sibilants sonores i sense l'africada alveolar sorda, però amb una fricativa interdental sorda: inventari de la Ribagorça més occidental i d'alguns punts del Baix Aragó.

		Labiodental	Interdental	Alveolar	Prepalatal
Fricatiu	Sord	f	θ	s	ʃ
	Sonor				
Africat	Sord				tʃ
	Sonor				

- Amb /v/:
 - Amb /v/, però sense /ʒ/ ni /ts/: valencià meridional.

		Labiodental	Dental	Alveolar	Prepalatal
Fricatiu	Sord	f		s	ʃ
	Sonor	v		z	
Africat	Sord				tʃ
	Sonor			dz	dʒ

- Amb /v/, però sense fricatives prepalatals ni africades alveolars: valencià septentrional.

		Labiodental	Dental	Alveolar	Prepalatal
Fricatiu	Sord	f		s	
	Sonor	v		z	
Africat	Sord				tʃ
	Sonor				dʒ

1.3.3. Evolucions divergents de consonants i grups consonàntics l·latins

a) C'L, G'L, L[j]

- **Evolució:** C'L, G'L, L[j] > [j] (ieisme històric o iodització).
 - Amb manteniment de la iod en totes les posicions. **Varietats:** central (excepte la Cerdanya i gran part de l'Alt Empordà; l'Anoia, el Baix Llobregat, el Barcelonès i les comarques situades al sud d'aquestes). **Exemples:** [béjə] 'vella', [fi.j] 'fill', [fújə] 'fulla', [uj] 'ull'.
 - Amb pèrdua de la iod segons els contextos: (a) pèrdua sistemàtica de iod intervocàlica en contacte amb una *e* tònica anterior o posterior, (b) pèrdua o manteniment de iod intervocàlica en contacte amb altres vocals, (c) pèrdua o manteniment de iod final precedida per *i*, (d) manteniment sistemàtic de iod final precedida per altres vocals. **Varietats:** balear. **Exemples:** (a) [véə] 'vella', [kuérə] 'cullera', (b) [fúə] o [fújə] 'fulla', (c) [fi] o [fi.j] 'fill', (d) [uj] 'ull'.
- **Evolució:** C'L, G'L, L[j] > [ʎ] (lleisme). **Varietats:** septentrional, resta del català central, alguerès, nord-occidental, valencià. **Exemples:** OC'LU > u[ʎ], VETULA > VEC'LA > ve[ʎ]a, REG'LA > re[ʎ]a, PALEA > pa[ʎ]a.

b) N'R, L'R

- **Evolució:** N'R > [nr], L'R > [lr] (sense inserció de [d] epentètica i amb reforç de les vibracions de la ròtica). **Varietats:** septentrional, septentrional de transició, mallorquí, pallarès. **Exemples:** TEN(E)RU > te[nr]e, MOL(E)RE > mo[lr]e.
- **Evolució:** N'R > [ndr], L'R > [ldr] (amb inserció de [d] epentètica). **Varietats:** central (excepte septentrional de transició), menorquí, eivissenc, alguerès, nord-occidental (excepte pallarès) i valencià. **Exemples:** te[ndr]e, mo[ldr]e.

c) T'L, D'L, J'L

- **Evolució:** T'L, D'L, J'L > [ll] o [l] (sense palatalització). **Varietats:** balear, alguerès, tortosí, valencià. **Exemples:** SPAT(U)LA > espa[ll]a / espa[l]a, MOD(U)LU > mo[ll]o / mo[l]e, BAJ(U)LU > ba[ll]e.
- **Evolució:** T'L, D'L, J'L > [ʎʎ] (amb palatalització). **Varietats:** septentrional, central, nord-occidental (excepte tortosí). **Exemples:** SPAT(U)LA > espa[ʎʎ]a, MOD(U)LU > mo[ʎʎ]o, BAJ(U)LU > ba[ʎʎ]e.

d) -I-, -D[j]-, -B[j]-, -G[j]-

- **Evolució:** -I-, -D[j]-, -B[j]-, -G[j]- > [j] (que eventualment pot desaparèixer darrere de [e] o [i]). **Varietats:** pallarès, ribagorçà. **Exemples:** CORRIGIA > [koréja] o [koréa] ‘corretja’, PEIORE > [pijó] o [pió] ‘pitjor’, MAIORE > [majó] ‘major’.
- **Evolució:** -I-, -D[j]-, -B[j]-, -G[j]- > /dʒ/ (i evolucions posteriors: recordeu les diferències dialectals en el tractament de les sibilants). **Varietats:** la resta. **Exemples:** corre[dʒ]a / corre[tʃ]a, ma[ʒ]or / ma[jʒ]or / ma[dʒ]or / ma[tʃ]or.

e) C^{e,i}, T[j], C[j] (romanç arcaic [ts])

- **Evolució:** C^{e,i}, T[j], C[j] > [ts] > [θ]. **Varietats:** a la Ribagorça més occidental i en punts del Baix Aragó (Aiguaviva, la Sorollera, la Codonyera). **Exemple:** CIBATA > [θiβáða] ‘civada’, LINTEOLU > [lenθól] ‘llençol’.
- **Evolució:** C^{e,i}, T[j], C[j] > [ts] > [s]. **Varietats:** la resta. **Exemples:** [s]ivada, llen[s]ol.

f) -ATA, -ATORE

- **Evolució:** -ATA > [á], -ATORE > [aór] / [aðór] (pèrdua de la /d/ intervocàlica). **Varietats:** valencià. **Exemples:** ASCIATA > [ajʃá] ‘aixada’, LABORATORE > [kawraór] / [kawraðór] ‘llaurador’. **Observacions:** en alacantí la pèrdua s’ha estès a qualsevol *d* intervocàlica: [séa] ‘seda’.
- **Evolució:** -ATA > [áða], -ATORE > [aðó] (manteniment de la dental). **Varietats:** la resta. **Exemple:** aixa[ð]a, llaura[ð]or. **Observacions:** en català septentrional el sufix -ATOR (nominatiu), a través de l’occità, dóna -aire; el nombre d’unitats afectades és superior al del català central: caçaire, pescaire (vegeu l’apartat següent sobre l’evolució de TR i T’R en septentrional).

g) TR / T’R

- **Evolució:** TR / T’R > [r]. **Varietat:** alguerès. **Exemple:** [péra] ‘pedra’.
- **Evolució:** TR / T’R > [jɾ]. **Varietat:** septentrional (en alguns mots). **Exemple:** [pəjɾé] ‘paleta’.
- **Evolució:** TR / T’R > [ɾ] o [ðɾ]. **Varietats:** la resta. **Exemples:** PAT(E)R > pa[ɾ]e, PATRINU > pa[ðɾ]í.

h) -s-, -C^{e,i} intervocàliques

- **Evolució:** -s- / -C^{e,i} > /z/ > Ø (caiguda de /z/ intervocàlica). **Varietats:** mallorquí, menorquí. **Exemple:** [kəmíə] ‘camisa’.

- **Evolució:** -s- / -c^{e,i} > /z/ (manteniment de /z/ intervocàlica). **Varietats:** la resta. **Exemple:** *cami[z]a / cami[s]a*.

i) s- inicial

- **Evolució:** s^{e,i} > /s/ (manca de palatalització de s- inicial). **Varietats:** valencià septentrional. **Exemple:** [símp]le 'ximple'.
- **Evolució:** s^{e,i} > /ʃ/. **Varietats:** la resta. **Exemple:** [ʃjimple] / [tʃjimple].

1.3.4. Tractament de consonants i grups consonàntics finals

a) -R

- **Tractament:** manteniment en tots els casos, amb articulació vibrant. **Varietats:** valencià, excepte al nord del valencià septentrional i al sud del meridional. **Exemples:** [kantár] 'cantar', [mokaór] 'mocador', [mar] 'mar'.
- **Tractament:** manteniment en els monosíl·labs, en infinitius de verbs paroxítons i en mots diversos, amb articulació vibrant; pèrdua en els infinitius de la primera i la tercera conjugació i de la segona en -er tònic, en noms acabats en -dor i en algun altre; en el plural la r es transforma en l, perquè queda en posició preconsonàntica, i pot aparèixer en noms que en singular l'han perduda. **Varietats:** alguerès. **Exemples:** [frɔr] 'flor', [ésar] 'ésser', [saɲór] 'senyor', [saɲóls] 'senyors', [kantá] 'cantar', [salviró] 'servidor', [salviróls] 'servidors', [mulé] 'muller'.
- **Tractament:** manteniment en alguns monosíl·labs i pèrdua en la resta de casos.
 - Amb articulació bategant i reforç dental de la ròtica. **Varietats:** septentrional, central (menys sistemàtic). **Exemple:** [mar.t] 'mar'.
 - Sense reforç dental de la ròtica, que s'articula bategant. **Varietats:** nord-occidental, eivissenc. **Exemple:** [mar] 'mar'.
 - Sense reforç dental de la ròtica, que s'articula vibrant. **Varietats:** menorquí. **Exemple:** [mar] 'mar'.
- **Tractament:** emmudiment fins i tot en monosíl·labs. **Varietats:** mallorquí (i es pot donar també en eivissenc). **Exemples:** [ma] 'mar', [kɔ] 'cor'.

b) Nasal o líquida + oclusiva: MP, NT, NC/NG, LT

- **Tractament:** manteniment de l'oclusiva final. **Varietats:** mallorquí, menorquí, alguerès, valencià central (i part del septentrional i el meridional). **Exemples:** *ca[mɸ], ana[nt], fa[ɲk], mo[lt].*

- **Tractament:** pèrdua de l'oclusiva final. **Varietats:** septentrional, central, eivissenc, nord-occidental, bona part del valencià no central. **Exemples:** *ca[m]*, *ana[n]*, *fa[ɲ]*, *mo[l]*.

c) /p/, /t/, /k/ en posició final

- **Tractament:** tendència a sonoritzar-se davant de vocal i a desaparèixer davant de consonant. **Varietats:** valencià. **Exemples:** [kab ált] 'cap alt', [pið ámple] 'pit ample', [uŋ grapà ð amíks] 'un grapat d'amics'.
- **Tractament:** es mantenen sords davant de vocal i de consonant sorda i assimilen la sonoritat de la consonant següent si és sonora. **Varietats:** la resta. **Exemples:** *ca[p] alt*, *pi[t] ample*; *un grapa[d] d'amics*.

d) -RN

- **Tractament:** [r]. **Varietats:** valencià (i certes localitats del ribagorçà). **Exemple:** [imfér] 'infern'.
- **Tractament:** [rt]. **Varietats:** ribagorçà. **Exemple:** [iβért] 'hivern'.
- **Tractament:** [l] (a voltes [ln]). **Varietats:** alguerès. **Exemple:** [imfél] 'infern', però [guvéln] 'govern'.
- **Tractament:** [rn]. **Varietats:** la resta (també certes localitats del ribagorçà). **Exemple:** *hive[rn]*.

1.3.5. Realitzacions fonètiques divergents

a) Sibilant prepalatal sorda en posició inicial i postconsonàntica

- **Realització:** fricativa, [ʃ]. **Varietats:** septentrional, central (excepte tarragoní), balear, alguerès. **Exemples:** [ʃ]ocolata, pan[ʃ]a.
- **Realització:** africada, [tʃ]. **Varietats:** tarragoní, nord-occidental, valencià. **Exemples:** [tʃ]ocolata, pan[tʃ]a.

b) Sibilant prepalatal sonora en posició inicial i postconsonàntica

- **Realització:** fricativa, [ʒ]. **Varietats:** septentrional, central (excepte tarragoní), balear, alguerès. **Exemples:** [ʒ]ermà, men[ʒ]ar.
- **Realització:** africada.

- Africada sonora, [dʒ]. **Varietats:** tarragoní, nord-occidental (no ribagorçà), valencià (no central). **Exemples:** [dʒ]ermà, men[dʒ]ar.
- Africada sorda, [tʃ]. **Varietats:** ribagorçà, valencià central. **Exemples:** [tʃ]ermà, men[tʃ]ar.

c) Sibilant fricativa prepalatal sorda (/ʃ/) en posició final

- **Realització:** sense segregació de iod, [ʃ]. **Varietats:** central (excepte tarragoní), balear, alguerès, alacantí. **Exemple:** pe[ʃ].
- **Realització:** amb segregació de iod.
- Amb segregació de iod, sense alteració de la sibilant, [jʃ]. **Varietats:** tarragoní, nord-occidental, valencià central i meridional no alacantí. **Exemples:** pe[jʃ].
- Amb segregació de iod i despalatalització de la sibilant, [jɬ]. **Varietats:** valencià septentrional. **Exemple:** [pejɬ] ‘peix’.
- Amb segregació de iod i desaparició de la sibilant, [j]. **Varietats:** septentrional. **Exemple:** [pej] ‘peix’.

d) Sibilant fricativa prepalatal sorda (/ʃ/) en posició intervocàlica

- **Realització:** sense segregació de iod, [ʃ]. **Varietats:** septentrional, central (excepte tarragoní), balear, alguerès, alacantí. **Exemple:** ca[ʃ]a.
- **Realització:** amb segregació de iod.
- Amb segregació de iod, sense alteració de la sibilant, [jʃ]. **Varietats:** tarragoní, nord-occidental, valencià central i meridional no alacantí. **Exemple:** ca[jʃ]a.
- Amb segregació de iod i despalatalització de la sibilant, [jɬ]. **Varietats:** valencià septentrional. **Exemple:** [kájɬa] ‘caixa’.

e) Sibilant fricativa prepalatal sonora (/ʒ/) en posició intervocàlica

- **Realització:** fricativa sense segregació de iod, [ʒ]. **Varietats:** septentrional, central (excepte tarragoní), balear, alguerès. **Exemple:** plu[ʒ]a.
- **Realització:** fricativa amb segregació de iod, [jʒ]. **Varietats:** tarragoní, nord-occidental (excepte ribagorçà), nord del valencià septentrional. **Exemple:** plu[jʒ]a.
- **Realització:** africada sonora, [dʒ]. **Varietats:** valencià septentrional i meridional. **Exemple:** [plúdz]a ‘pluja’.

- **Realització:** africada sorda, [tʃ]. **Varietats:** ribagorçà i valencià central. **Exemple:** [plútʃa] ‘pluja’.

f) Sibilant africada prepalatal sorda en posició intervocàlica

- **Realització:** sorda, [tʃ], o sonora, [dʒ]. **Varietats:** septentrional. **Exemples:** *borra*[tʃ]o / *borra*[dʒ]o, *ma*[tʃ]o / *ma*[dʒ]o.
- **Realització:** sorda, [tʃ]. **Varietats:** la resta. **Exemple:** *borra*[tʃ]o.

g) Sibilant africada prepalatal sonora en posició intervocàlica

- **Realització:** africada sonora, [dʒ]. **Varietats:** septentrional, balear, alguerès, nord-occidental no ribagorçà, valencià no central. **Exemple:** *me*[dʒ]e.
- **Realització:** africada sorda, [tʃ]. **Varietats:** ribagorçà, valencià central. **Exemple:** *me*[tʃ]e.
- **Realització:** africada sonora, [dʒ], o africada sorda, [tʃ]. **Varietats:** central. **Exemple:** *me*[dʒ]e / *me*[tʃ]e.
- **Realització:** fricativa sonora amb segregació de iod, [jʒ]. **Varietats:** al nord del valencià septentrional. **Exemple:** *me*[jʒ]e.

h) /b/ i /g/ entre vocals, semivocals o líquides

En general es realitzen aproximants, [β] i [ɣ], però:

- **Context:** /b/ entre vocals, semivocals o líquides. **Realització:** oclusiva, [b]. **Varietats:** valencià, alguerès i, a voltes, balear. **Exemples:** *aca*[b]ar, *her*[b]a.
- **Context:** /b/ i /g/ davant de iod o wau. **Realització:** oclusiva geminada sonora. **Varietats:** nord-occidental (parlants grans). **Exemples:** [ráb]bja ‘ràbia’, [é]ggwa ‘egua’.
- **Context:** grups intervocàlics /b1/ i /g1/.
- **Realització:** aproximant. **Varietats:** eivissenc, tortosí, valencià. **Exemples:** *po*[β1]e, *re*[ɣ1]a.
- **Realització:** oclusiva geminada sonora, [bb1], [gg1] (amb tendència a esdevenir una oclusiva simple sorda: [p1], [k1]). **Varietats:** la resta. **Exemples:** *po*[bb1]e (o *po*[p1]e), *re*[gg1]a (o *re*[k1]a).

1.3.6. Mutacions consonàntiques

a) Palatalitzacions

- **Element palatalitzat:** /l/. **Context:** en els grups /p1/, /b1/, /k1/, /g1/, /f1/. **Varietat:** ribagorçà. **Exemples:** [pɫorá] ‘plorar’, [bɫaw] ‘blau’, [kɫaw] ‘clau’,

[régɫe] ‘regle’, [fɫáma] ‘flama’. **Observació:** A la Baixa Ribagorça, a més, palatalitza /rɫ/: [pɑrɫá] ‘parlar’.

- **Element palatalitzat:** /n/. **Context:** darrere un diftong decreixent. **Varietat:** tarragoní, nord-occidental. **Exemples:** [səɲfáɲə] / [saɲfáɲa] ‘sanfaina’, [f'éɲə] / [f'éɲa] ‘feina’, [kúɲə] / [kúɲa] ‘cuina’.
- **Element palatalitzat:** /k/ i /g/. **Context:** en posició final o davant de les vocals /a, ε, ə, e, i/. **Varietat:** en algunes localitats mallorquines (Algaida, Palma, Manacor, Felanitx, Pollença, Andratx, Valldemossa, Son Servera, etc.). **Exemples:** [cap] ‘cap’, [rəɟá] / [rəɟá] ‘regar’.

b) Xocs consonàntics (septentrional, balear, alguerès)

- **Varietat:** septentrional. **Primera consonant:** oclusiva, /p, t, k, b, d, g/. **Segona consonant:** oclusiva dental, /t, d/. **Resultat:** assimilació de la primera consonant al punt d’articulació dental i, a més, sonorització. **Exemple:** [disáddə] ‘dissabte’.
- **Varietat:** septentrional. **Primera consonant:** /l/. **Segona consonant:** /t/. **Resultat:** pèrdua de la lateral. **Exemple:** [əskutá] ‘escoltar’.
- **Varietat:** septentrional. **Primera consonant:** /l/. **Segona consonant:** /z/. **Resultat:** africació de la sibilant. **Exemple:** [əstədʒí] ‘estalzi’.
- **Varietat:** balear. **Primera consonant:** oclusiva, /p, t, k, b, d, g/. **Segona consonant:** oclusiva o fricativa labiodental, /p, t, k, b, d, g, f, v/. **Resultat:** assimilació de la primera consonant al punt d’articulació de la segona. **Exemples:** [disátte] ‘dissabte’, [pɔp pá] ‘poc pa’, [kav vɔrt] ‘cap vert’.
- **Varietat:** mallorquí i menorquí. **Primera consonant:** oclusiva o sibilant alveolar, /p, t, k, b, d, g, s, z/. **Segona consonant:** sibilant, /s, z, ʃ, ʒ/. **Resultat:** africació de la sibilant, [ts, dz, tʃ, dʒ]. **Exemples:** [kátsə] ‘cap-sa’, [kadʒóvə] ‘cap jove’, [sətʃəɲórəs] ‘les senyores’.
- **Varietat:** mallorquí. **Primera consonant:** /s/ implosiva. **Segona consonant:** consonant sonora. **Resultat:** /s/ > [r], rotacisme. **Exemples:** [fəntármə] ‘fantasma’, [ər ðít] ‘es dit’, [pər nás] ‘pes nas’, [ər ɣrós] ‘és gros’.
- **Varietat:** alguerès. **Primera consonant:** oclusiva, /p, t, k, b, d, g/. **Segona consonant:** oclusiva, /p, t, k, b, d, g/. **Resultats i exemples:**
 - assimilació de la primera consonant al punt d’articulació de la segona: [tòb baɲát] ‘tot banyat’;
 - pèrdua de la primera consonant: [um pò ðe ví] ‘un poc de ví’,
 - introducció de la vocal de suport [i]: [um pòkⁱ ðe ví] ‘un poc de ví’.

- **Varietat:** alguerès. **Primera consonant:** oclusiva, /p, t, k, b, d, g/. **Segona consonant:** sibilant, /s, z, ʃ, ʒ/. **Resultat:** africació. **Exemples:** [rits] ‘rics’, [cuts] ‘cups’.
- **Varietat:** alguerès. **Primera consonant:** /m/. **Segona consonant:** /l/ inicial de l'article determinat. **Resultat:** la nasal bilabial pren el punt d'articulació alveolar de la lateral i aquesta assimila el mode de la nasal. **Exemple:** [kon na ðóna] ‘com la dona’.

c) Mutacions consonàntiques pròpies de l'alguerès

- **Canvi:** /d/ > [r], /l/ > [r]. **Context:** /d/ intervocàlica, /l/ intervocàlica o precedida de consonant. **Exemples:** [víra] ‘vila’ i ‘vida’, [zarára] ‘gelada’, [kráw] ‘clau’.
- **Canvi:** /r/ > [l]. **Context:** seguida de consonant. **Exemples:** [bálka] ‘barca’, [zalmána] ‘germana’, [mals] ‘març’. **Observacions:** El canvi de /r/ en [l] afecta els plurals en -rs: [frols] ‘flors’, [saɲóls] ‘senyors’.
- **Canvi:** /ʎ/ > /l/, /ɲ/ > /n/. **Context:** en posició final absoluta o seguida de la sibilant marca de plural. **Exemples:** [an] ‘any’, [fils] ‘fills’.

1.3.7. Penetració de sons aliens

a) **So:** [x]. **Llengua que provoca la interferència:** castellà. **Varietat:** ribagorçà. **Exemples:** manlleus com *pare[x]a* ‘parella’, *ma[x]o* ‘pretendent’ o *li[x]erament* ‘lleugerament’.

b) **So:** [ʀ], els fonemes autòctons /r/ i /r/ es confonen en aquesta erra uvular. **Llengua que provoca la interferència:** francès. **Varietat:** septentrional (en els parlants més mimètics de la fonètica francesa). **Exemples:** [páʀə] ‘pare’ i ‘parra’.

2. Morfosintaxi

2.1. L'article personal

	Sistema antic		Sistema mixt 1		Substitució per l'article determinat		Sense article		Sistema mixt 2	
	DOMINE, -A				ILLU, -A					
	Masc.	Fem.	Masc.	Fem.	Masc.	Fem.	Masc.	Fem.	Masc.	Fem.
+ consonant	<i>en</i>	<i>na</i>	<i>en</i>	<i>la</i>	<i>lo</i>	<i>la</i>	∅	∅	<i>en</i>	∅
+ vocal	<i>n'</i>	<i>n'</i>	<i>l'</i>	<i>l'</i>	<i>l'</i>	<i>l'</i>	∅	∅	∅	∅
	Balear		Rossellonès Central (també <i>e/</i>)		Nord-occidental		Alguerès Valencià		Parlars de Tàrbena i la Vall de Gallinera	

2.2. L'article determinat

2.2.1. Origen etimològic

ILLU, -A (article literari)		IPSU, -A (article salat)
Septentrional		
Central	---(excepte)----->	Parlar salat
Pollencí	<------(excepte)---	Balear
Alguerès		
Nord-occidental		
Valencià	---(excepte)----->	Parlars de Tàrbena i la Vall de Gallinera

2.2.2. Tipus de formes

	Formes plenes (etimològiques)	Formes elidides (en contacte amb vocal)	Formes reforçades (només masculines)
ILLU, -A, -OS, -AS	<i>lo, la, los, les</i>	<i>l', 'l, 'ls</i>	<i>el, els</i>
IPSU, -A, -OS, -AS	<i>so, sa, sos, ses</i>	<i>s', 's</i>	<i>es</i>

2.2.3. Variants formals de l'article literari

Model modern		Model antic	
<i>el, els</i>		<i>lo, los</i>	
Septentrional			
Central	---(excepte)----->	Tarragoní (la generació gran)	
Pollencí			
Alguerès			
A la Ribagorça occidental	<------(excepte)---	Nord-occidental	
Valencià	---(excepte)----->	Al nord del valencià septentrional	

Model modern

	Masc. sing.	Masc. pl.	Fem. sing.	Fem. pl.
+ consonant	<i>el / u</i>	<i>els / el / es / u</i>	<i>la</i>	<i>les / es</i>
+ vocal	<i>l'</i>	<i>els / es / us</i>	<i>l'</i>	<i>les / es</i>

Formes de masculí singular davant de consonant:

- *u*: pollencí (alternant amb *lo* darrere de *amb*), *u carro* 'el carro',
- *el*: la resta.

Formes de masculí plural davant de consonant:

- *el*: septentrional (alternant amb *es*), *el peus* 'els peus',
- *es*: septentrional (alternant amb *el*), ribagorçà (alternant amb *els*), alacantí, *es peus* 'els peus',
- *u*: pollencí (alternant amb *los* darrere de *amb*), *u carros* 'els carros',
- *els*: la resta.

Formes de femení plural davant de consonant:

- *es*: alacantí, *es vaques* 'les vaques',
- *les*: la resta.

Formes de masculí plural davant de vocal:

- *es*: alacantí, *es hòmens* 'els homes',
- *us*: pollencí (alternant amb *los* darrere de *amb*), *us homos* 'els homes',
- *els*: la resta.

Formes de femení plural davant de vocal:

- *es*: alacantí, *es estrelles* 'les estrelles',
- *les*: la resta.

Model antic

	Masc. sing.	Masc. pl.	Fem. sing.	Fem. pl.
+ consonant	<i>lo</i>	<i>los / les / es</i>	<i>la</i>	<i>les / es</i>
+ vocal	<i>l'</i>	<i>los / les / es</i>	<i>l'</i>	<i>les / es</i>

Formes de masculí plural:

- *les*: pallarès (alternant amb *es*), *les peus* 'els peus',
- *es*: pallarès (alternant amb *les*), *es peus* 'els peus',
- *los*: la resta, *los peus* 'els peus'.

Formes de femení plural:

- *es*: pallarès (alternant amb *les*), *es vaques* 'les vaques',
- *les*: la resta.

2.2.4. Variants formals de l'article salat

	Masc. sing.	Masc. pl.	Fem. sing.	Fem. pl.
+ consonant	<i>es</i>	<i>es</i>	<i>sa</i>	<i>ses</i>
<i>amb</i> + _ + consonant	<i>so / es</i>	<i>sos / es</i>	<i>sa</i>	<i>ses</i>
+ vocal	<i>s'</i>	<i>es / ets / ses</i>	<i>s'</i>	<i>ses</i>

Formes de masculí plural davant de vocal:

- *es*: eivissenc, Tàrbena i la Vall de Gallinera, *es hòmens* 'els homes',
- *ets*: mallorquí i menorquí, *ets homos* 'els homes',
- *ses*: parlar salat, *ses homes* 'els homes'.

Formes de masculí precedides de la preposició *amb*:

- *amb es*: parlar salat, menorquí, palmèsà, parlar de Tàrbena i la Vall de Gallinera, *amb es carro* 'amb el carro';
- *amb so / amb sos*: eivissenc, mallorquí (excepte palmèsà), *amb so carro* 'amb el carro'.

Realització fonètica de les formes de l'article

Recordeu que la realització fonètica d'aquestes formes depèn del vocalisme àton de cada varietat. Noteu especialment:

- xipella: *l[i]s*, ja que [e] del català preliterari en posició final o seguida de la marca de plural es tanca en [i];
- mallorquí: *s[o] / s[os]*, ja que distingeix [o] i [u] àtones (excepte en solleric); *es* > [eɾ] davant de consonant sonora, per rotacisme;
- mallorquí i menorquí: el contacte de *es*, *ses* amb un mot començat per sibilant en provoca l'africació;
- alguerès: *l[a]*, *l[as]*, ja que /a/, /ɛ/ i /e/ es neutralitzen en [a] en posició àtona;
- Tàrbena i la Vall de Gallinera: *[as]*, *[an]*, ja que /e/ > [a] en posició àtona inicial, especialment seguida per nasal o sibilant.

2.3. Possessius

2.3.1. Posseïdor únic

	Varietats dialectals	1a. pers.	2a. pers.	3a. pers.
Masc. sing.	Septentrional, central, balear, nord-occidental, valencià	<i>meu</i>	<i>teu</i>	<i>seu</i>
	Alguerès	<i>meu</i>	<i>tou</i>	<i>sou</i>
	Capcinès	<i>miu</i>	<i>tiu</i>	<i>siu</i>
Masc. pl.	Septentrional, central, balear, nord-occidental, valencià	<i>meus</i>	<i>teus</i>	<i>seus</i>
	Alguerès	<i>meus</i>	<i>tous</i>	<i>sous</i>
	Capcinès	<i>mius</i>	<i>tius</i>	<i>sius</i>
Fem. sing.	Septentrional (1), central, balear (1)	<i>meva</i>	<i>teva</i>	<i>seva</i>
	Septentrional (2), balear (2), nord-occidental, valencià	<i>meua</i>	<i>teua</i>	<i>seua</i>
	Alguerès	<i>mia</i>	<i>tua</i>	<i>sua</i>
	Capcinès	<i>miva</i>	<i>tiva</i>	<i>siva</i>
Fem. pl.	Septentrional (1), central, balear (1)	<i>meves</i>	<i>teves</i>	<i>seves</i>
	Septentrional (2), balear (2), nord-occidental, valencià	<i>meues</i>	<i>teues</i>	<i>seues</i>
	Alguerès	<i>mies</i>	<i>tues</i>	<i>sues</i>
	Capcinès	<i>mives</i>	<i>tives</i>	<i>sives</i>

2.3.2. Posseïdor divers

	Varietats dialectals	1a. pers.	2a. pers.	3a. pers.
Masc. sing.	Septentrional	<i>nostre</i>	<i>vostre</i>	<i>llur</i>
	Central, nord-occidental, valencià	<i>nostre</i>	<i>vostre</i>	<i>seu</i>
	Balear	<i>nostro</i>	<i>vostro</i>	<i>seu</i>
	Alguerès	<i>nostro</i>	<i>vostro</i>	<i>d'ellos / d'elles</i>
Masc. pl.	Septentrional	<i>nostres</i>	<i>vostres</i>	<i>llurs</i>
	Central, nord-occidental, valencià	<i>nostres</i>	<i>vostres</i>	<i>seus</i>
	Balear	<i>nostros</i>	<i>vostros</i>	<i>seus</i>
	Alguerès	<i>nostros</i>	<i>vostros</i>	<i>d'ellos / d'elles</i>
Fem. sing.	Septentrional	<i>nostra</i>	<i>vostra</i>	<i>llura</i>
	Central, balear (1)	<i>nostra</i>	<i>vostra</i>	<i>seva</i>
	Balear (2), nord-occidental, valencià	<i>nostra</i>	<i>vostra</i>	<i>seua</i>
	Alguerès	<i>nostra</i>	<i>vostra</i>	<i>d'ellos / d'elles</i>
Fem. pl.	Septentrional	<i>nostres</i>	<i>vostres</i>	<i>llures</i>
	Central, balear (1)	<i>nostres</i>	<i>vostres</i>	<i>seves</i>
	Balear (2), nord-occidental, valencià	<i>nostres</i>	<i>vostres</i>	<i>seues</i>
	Alguerès	<i>nostres</i>	<i>vostres</i>	<i>d'ellos / d'elles</i>

Realització fonètica dels possessius

Recordeu:

- En septentrional i en balear, hi ha duplictat de formes per als possessius femenins: *meva / meua, teva / teua, seva / seua*.
- En català septentrional i en septentrional de transició, cal remarcar l'ús de *meu, teu* i *seu* davant d'alguns noms femenins: *la meu mare, la teu casa*.
- La realització fonètica d'aquestes formes possessives és la que correspongui a cada varietat ([nóstru] o [nóstro] 'nostro', [mévə] o [méβə] 'meva'). Noteu especialment:
 - per al català septentrional, el possible reforç dental de *llur*: [ʎrt];
 - per al xipella, el tancament en [i] de /e/ en síl·laba final àtona: [méβis] 'meves', [nóstri] 'nostre';
 - per a l'alguerès, la neutralització en [a] de /a/, /ɛ/ i /e/ en posició àtona: [mía] 'mia', [mías] 'mies', [túa] 'tua', [túas] 'tues', [nóstra] 'nostre' i 'nostra', [déʎas] 'd'elles'.

2.4. Demostratius

2.4.1. Model antic: tres graus de dixi

		Prop de qui parla		Prop de qui escolta		Lluny de tots dos	
Formes generals	Valencià Ribagorçà (1)	ISTE	<i>este</i> <i>esta</i> <i>estos</i> <i>estes</i>	IPSE	<i>(e)ixe</i> <i>(e)ixa</i> <i>(e)ixos</i> <i>(e)ixes</i>	ACCU-ILLE	<i>aquell</i> <i>aquella</i> <i>aquells</i> <i>aquelles</i>
Variants (que conviuen amb les formes generals)	Ribagorçà (2)		<i>esto</i>		<i>(e)ixo</i>		<i>aguell</i> <i>aguella</i> <i>aguells</i> <i>aguelles</i>

Les variants ribagorçanes *esto* i *eixo*, que conviuen amb *este* i *eixe*, són una creació analògica a partir dels masculins plurals *estos* i *eixos*. D'altra banda, el demostratiu de segona persona, *eixe*, es pot reduir a *ixe*, especialment en ribagorçà però també en valencià, per palatalització de la vocal tònica, com és habitual en el català occidental (cfr. *deixar* > *dixar*). Tingueu en compte, també, que per fonosintaxi la vocal àtona final d'aquests demostratius pot elidir-se: *est(e) home, eix(e) home*. Recordeu, finalment, que a la Ribagorça occidental els femenins plurals es fan en *-[as]*, [éstas] 'estes', [íʎas] 'eixes', [akéʎas] 'aquelles', i que al nord de la Ribagorça podem trobar les variants sonoritzades *aguell, aguella, aguells, aguelles*.

2.4.2. Model modern: dos graus de dixi

		Proximitat		Llunyania	
Formes generals	Septentrional (1) Central Balear Alguerès (1) Nord-occidental (excepte subdialectes)	ACCU-ISTE	<i>aquest</i> <i>aquesta</i> <i>aquests</i> <i>aquestes</i>	ACCU-ILLE	<i>aquell</i> <i>aquella</i> <i>aquells</i> <i>aquelles</i>
	Pallarès		<i>aguest</i> <i>aguesta</i> <i>aguestos</i> <i>aguestes</i>		<i>aguell</i> <i>aguella</i> <i>aguells</i> <i>aguelles</i>
Variants (que poden convivre amb les formes generals)	Septentrional (2) Alguerès (2)	ACCU-IPSE	<i>aqueix</i> <i>aqueixa</i> <i>aqueixos</i> <i>aqueixes</i>		<i>aquellos</i>
	Tortosí	ISTE	<i>este</i> <i>esta</i> <i>estos</i> <i>estes</i>		
		IPSE	<i>eixe</i> <i>eixa</i> <i>eixos</i> <i>eixes</i>		

La realització fonètica d'aquests demostratius és la que correspon a cada varietat dialectal, segons els hàbits articulatoris propis pel que fa a l'obertura de la E tancada del llatí vulgar, a les reduccions del vocalisme àton i a la segregació de iod per /ʃ/. A part d'això, cal recordar d'una manera especial el següent:

- 1) En rossellonès, es perd la sibilant final del demostratiu *aqueix* ([əkɛ́j]) i, per al plural, se sent també la variant [əkɛ́js].
- 2) En xipella, trobem el tancament en [i] de /e/ en síl·laba àtona final: [əkɛ́ʎis] 'aquelles'.
- 3) En alguerès, hi ha neutralització en [a] de /a/, /ɛ/ i /e/ en posició àtona: [akɛ́ʎas] 'aquelles'.
- 4) La dificultat articulatòria del grup *-st* ha estat l'origen de diversos fenòmens fonètics, el més habitual dels quals és l'elisió de la sibilant del radical, que ha començat en el plural, *aquets* (< *aquests*), i s'ha estès al singular (*aquet*) i, en taragoní, s'han creat les variants analògiques femenines *aqueta* i *aquetes*; en punts diversos del Principat, la dificultat articulatòria del plural s'ha resolt amb la inserció d'una vocal de suport, *aquestos*.
- 5) La forma septentrional i algueresa *aquellos* deu ser analògica d'*aqueixos*.

2.5. Pronoms febles

2.5.1. Origen etimològic i tipus de formes

Ètim	Formes plenes o etimològiques	Formes reduïdes		Formes reforçades
		Darrere de vocal	Davant de vocal	
ME	<i>me</i>	'm	<i>m'</i>	<i>em</i>
TE	<i>te</i>	't	<i>t'</i>	<i>et</i>
SE	<i>se</i>	's	<i>s'</i>	<i>es</i>
INDE	<i>ne</i>	'n	<i>n'</i>	<i>en</i>
NOS	<i>nos (> mos)</i>	'ns	-	<i>ens</i>
VOS	<i>vos</i>	<i>us</i>	-	-
ILLU	<i>lo</i>	'l	<i>l'</i>	<i>el</i>
ILLOS	<i>los</i>	'ls	-	<i>els</i>
ILLA	<i>la</i>	-	<i>l'</i>	-
ILLAS	<i>les</i>	-	-	-

2.5.2. Selecció de les formes plenes o de les reforçades davant de consonant

En els diferents dialectes hi ha tendència a seleccionar prioritàriament les formes plenes o les reforçades quan el pronom ha de situar-se entre pausa o mot acabat per consonant i verb començat per consonant (# + _ + cons i cons + _ + cons). Cal distingir tres grups de pronoms que se solen comportar de manera paral·lela en els contextos esmentats:

Grup 1: els pronoms singulars de 1a. i 2a. persona (*me / em, te / et*) i el reflexiu (*se / es*).

Grup 2: els pronoms plurals de 1a. i 2a. persona (*mos / ens, vos / us*) i l'adverbial (*ne / en*).

Grup 3: els pronoms masculins de 3a. persona (*lo / el, los / els*).

Convivència de sistemes

Parlem de predomini d'ús i no de seleccions absolutes, perquè, en l'actualitat, és freqüent la convivència en una mateixa varietat de formes en lliure variació. Per exemple, en el cas del balear, *em, et* i *es* alternant amb *me, te* i *se*. O, per al nord-occidental, *us* fent la competència a *vos*.

	Formes plenes	Sistema mixt 1	Sistema mixt 2	Formes reforçades
Grup 1	<i>me, te, se</i>	<i>me, te, se</i>	<i>me, te, se</i>	<i>em, et, es</i>
Grup 2	<i>mos, vos, ne</i>	<i>mos, vos, ne</i>	<i>ens, us, en</i>	<i>ens, us, en</i>
Grup 3	<i>lo, los</i>	<i>el, els</i>	<i>el, els</i>	<i>el, els</i>
Català oriental	Alguerès	Balear Tarragoní	Septentrional Septentrional de transició	Central (excepte)
Català occidental	Nord-occidental	Valencià		

Recordeu que la realització fonètica d'aquests pronoms canvia d'una varietat a una altra, segons les característiques de la reducció vocàlica ([mə], [ma], [mɐ]; [mos], [mus]) i la presència o absència de la fricativa labiodental sonora ([vos], [bos] / [βos]).

2.5.3. Enclisi o proclisi dels pronoms

Indicatiu i subjuntiu	Proclisi <i>la canta</i>	Proclisi <i>la canta</i>	Proclisi <i>la canta</i>
Infinitiu	Enclisi <i>cantar-la</i>	Enclisi / proclisi <i>cantar-la / la cantar</i>	Proclisi <i>la cantar</i>
Gerundi	Enclisi <i>cantant-la</i>	Enclisi <i>cantant-la</i>	Proclisi <i>la cantant</i>
Imperatiu	Enclisi <i>canta-la</i>	Enclisi <i>canta-la</i>	Enclisi <i>canta-la</i>
	Central Balear Nord-occidental Valencià	Alguerès	Septentrional

2.5.4. Accentuació de les combinacions verb + clític

Verb + pronom [accent]	Verb + pronom [accent]	Exemples
Central	Septentrional	<i>ves-hí</i>
Alguerès	Balear	<i>ves-hí, banyar-mé, comprant-là</i>
Nord-occidental		
Valencià		

2.5.5. Ordre en les combinacions entre clítics

Ordre habitual			Ordre específic	
CI (1a. o 2a.) + CD (3a.)		Però en mallorquí:	CD (3a.) + CI (1a. o 2a.)	
<i>me</i>	<i>el</i>		<i>el</i>	<i>me</i>
<i>te</i>	<i>la</i>		<i>la</i>	<i>te</i>
<i>ens</i>	<i>els</i>		<i>els</i>	<i>nos</i>
<i>us</i>	<i>les</i>		<i>les</i>	<i>vos</i>
<i>te la duré</i>			<i>la te duré</i>	

Ordre habitual		Ordre específic
SE + clític (1a. o 2a.)		Clític (1a. o 2a.) + SE
<i>se</i> + <i>em</i> <i>et</i> <i>ens</i> <i>us</i>	Però en alguerès:	<i>me</i> <i>te</i> <i>nos</i> <i>vos</i> + <i>se</i>
<i>se't veu</i>		<i>te se veu</i>

Ordre habitual		Ordre específic
CD (3a.) + CI (3a. sing.)		CI (3a. sing.) + CD (3a.)
<i>el</i> <i>(la)</i> <i>els</i> <i>(les)</i> + <i>hi (< li)</i>	Però en valencià:	<i>li</i> + <i>el</i> <i>la</i> <i>els</i> <i>les</i>
<i>els hi donaré</i>		<i>li'ls donaré</i>

2.6. Pronoms forts

Ètim	Forma ortogràfica	Forma fonètica	Varietats
EGO	<i>jo</i>	[jɔ]	Central, alguerès, nord-occidental (1), valencià
		[jɔ]	Nord-occidental (2)
		[ʒɔ]	Balear, septentrional de transició
		[ʒɔ]	Septentrional
		[iw]	Capcinès
TU	<i>tu</i>	[tu]	(General)
		[tə]	Capcinès
ILLE	<i>ell</i> <i>ells</i> <i>ella</i> <i>elles</i>	[eʎ]	(General)
		[eʎ]	Septentrional de transició
		[éʎus], [éʎas]	Alguerès
NOS ALTEROS VOS ALTEROS	<i>nosaltres</i> <i>vosaltres</i>	[nuzátres] [buzátres]	Septentrional i central
		[nuzáwt rɪs] [buzáwt rɪs]	Capcinès
		[nóltrus] [vóltrus]	Menorquí, eivissenc, sollerí
		[nóltrɔs] [vóltrɔs]	Mallorquí (excepte sollerí)
		[muzáltrus] [vuzáltrus]	Alguerès
		[náltres] [báltres]	Nord-occidental
		[mozátrots] [vozátrots]	Valencià septentrional i meridional
		[mosátrots] [bosátrots]	Valencià central

2.7. Morfologia verbal

2.7.1. Morfema de mode-temps per a la 1a. persona del present d'indicatiu (verbs de la 1a. conjugació)

Varietat	Forma fonològica	Forma fonètica	Exemples
Balear i alguerès	∅	∅	<i>jo cant</i>
Punts del nord del valencià septentrional	/a/	[a]	<i>jo cant[a]</i>
Sud del valencià septentrional, valencià central i meridional	/e/	[e]	<i>jo cant[e]</i>
Rossellonès	/i/	[i]	<i>jo cant[i]</i>
Nord-occidental i nord del valencià septentrional	/o/	[o]	<i>jo cant[o]</i>
Central (excepte septentrional de transició)		[u]	<i>jo cant[u]</i>
Septentrional de transició		[ut] [uk]	<i>jo cànt[ut]</i> <i>jo cànt[uk]</i>

2.7.2. Vocal final del morfema de mode-temps per a la 3a. persona del present d'indicatiu (verbs de la 1a. conjugació), de l'imperfet d'indicatiu i del condicional

Varietat	Forma fonològica	Forma fonètica	Exemples		
			Present d'indicatiu	Imperfet d'indicatiu	Condicional
Septentrional, central (excepte xipella), balear	/a/	[ə]	<i>ell cant[ə]</i>	<i>ell cantav[ə]</i>	<i>ell cantari[ə]</i>
Alguerès, tortosí estricte, sud del valencià septentrional, valencià central i meridional		[a]	<i>ell cant[a]</i>	<i>ell cantav[a]</i>	<i>ell cantari[a]</i>
Nord-occidental (excepte tortosí estricte), nord del valencià septentrional	/e/	[e]	<i>ell cant[e]</i>	<i>ell cantav[e]</i>	<i>ell cantari[e]</i>
Xipella		[i]	<i>ell cant[i]</i>	<i>ell cantav[i]</i>	<i>ell cantari[i]</i>

2.7.3. Relació entre el morfema de mode-temps de 1a. i de 3a. persona en el present d'indicatiu (verbs de la 1a. conjugació)

Català oriental	1a. persona del present d'indicatiu			3a. persona del present d'indicatiu			Català oriental
	Forma fonològica	Forma fonètica	Exemple	Exemple	Forma fonètica	Forma fonològica	
Alguerès	∅	∅	<i>jo cant</i>	<i>ell cant[a]</i>	[a]	/a/	Alguerès
Balear			<i>jo cant</i>	<i>ell cant[ə]</i>	[ə]		Balear
Septentrional	/i/	[i]	<i>jo cant[i]</i>	<i>ell cant[ə]</i>			Septentrional
Septentrional de transició	/o/	[u]	<i>jo cànt[ut]</i> <i>jo cànt[uk]</i>	<i>ell cant[ə]</i>			[ə]
Central (excepte septentrional de transició i xipella)			<i>jo cant[u]</i>	<i>ell cant[ə]</i>	Central (excepte septentrional de transició i xipella)		
Xipella			<i>jo cant[u]</i>	<i>ell cant[i]</i>	[i]		/e/

Català occidental	1a. persona del present d'indicatiu			3a. persona del present d'indicatiu			Català occidental
	Forma fonològica	Forma fonètica	Exemple	Exemple	Forma fonètica	Forma fonològica	
Tortosí estricte			<i>jo cant[o]</i>	<i>ell cant[a]</i>	[a]	/a/	Tortosí estricte
Nord-occidental (excepte tortosí), nord del valencià septentrional	/o/	[o]	<i>jo cant[o]</i>	<i>ell cant[e]</i>			Nord-occidental (excepte tortosí), nord del valencià septentrional
Punts del nord del valencià septentrional	/a/	[a]	<i>jo cant[a]</i>	<i>ell cant[e]</i>	[e]	/e/	Punts del nord del valencià septentrional
Centre del valencià septentrional			<i>jo cant[e]</i>	<i>ell cant[e]</i>			Centre del valencià septentrional
Sud del valencià septentrional, valencià central i meridional	/e/	[e]	<i>jo cant[e]</i>	<i>ell cant[a]</i>	[a]	/a/	Sud del valencià septentrional, valencià central i meridional

Fixeu-vos que en totes les varietats dialectals la primera persona del present d'indicatiu és diferent de la tercera, excepte a la zona central del valencià septentrional (ciutat de Castelló i rodalies), en què hi ha sincretisme.

2.7.4. Morfema de mode-temps per a l'imperfet d'indicatiu de les conjugacions 1a., 2a. i 3a.

Varietats amb dos morfemes	Forma fonològica		Forma fonètica		Exemples
	1a. conj.	2a. i 3a. conj.	1a. conj.	2a. i 3a. conj.	
Rossellonès, central (excepte tarragoní)			[βə]	[ə]	1 <i>canta[βə]</i> , <i>canta[βə]s</i> , <i>canta[βə]</i> , <i>cantà[βə]m</i> , <i>cantà[βə]u</i> , <i>canta[βə]n</i> 2 <i>perdi[ə]</i> , <i>perdi[ə]s</i> , <i>perdi[ə]</i> , <i>perdi[ə]m</i> , <i>perdi[ə]u</i> , <i>perdi[ə]n</i> 3 <i>senti[ə]</i> , <i>senti[ə]s</i> , <i>senti[ə]</i> , <i>senti[ə]m</i> , <i>senti[ə]u</i> , <i>senti[ə]n</i>
Tarragoní, balear			[və]	[ə]	1 <i>canta[və]</i> , <i>canta[və]s</i> , <i>canta[və]</i> , <i>cantà[və]m</i> , <i>cantà[və]u</i> , <i>canta[və]n</i> 2 <i>perdi[ə]</i> , <i>perdi[ə]s</i> , <i>perdi[ə]</i> , <i>perdi[ə]m</i> , <i>perdi[ə]u</i> , <i>perdi[ə]n</i> 3 <i>senti[ə]</i> , <i>senti[ə]s</i> , <i>senti[ə]</i> , <i>senti[ə]m</i> , <i>senti[ə]u</i> , <i>senti[ə]n</i>
Valencià meridional i sud del valencià septentrional	/va/	/a/	[va]# [və]+C	[a]# [e]+C	1 <i>canta[va]</i> , <i>canta[və]s</i> , <i>canta[va]</i> , <i>cantà[və]m</i> , <i>cantà[və]u</i> , <i>canta[və]n</i> 2 <i>perdi[a]</i> , <i>perdi[ə]s</i> , <i>perdi[a]</i> , <i>perdi[ə]m</i> , <i>perdi[ə]u</i> , <i>perdi[ə]n</i> 3 <i>senti[a]</i> , <i>senti[ə]s</i> , <i>senti[a]</i> , <i>senti[ə]m</i> , <i>senti[ə]u</i> , <i>senti[ə]n</i>
Tortosí, valencià central			[βa]# [βə]+C	[a]# [e]+C	1 <i>canta[βa]</i> , <i>canta[βə]s</i> , <i>canta[βa]</i> , <i>cantà[βə]m</i> , <i>cantà[βə]u</i> , <i>canta[βə]n</i> 2 <i>perdi[a]</i> , <i>perdi[ə]s</i> , <i>perdi[a]</i> , <i>perdi[ə]m</i> , <i>perdi[ə]u</i> , <i>perdi[ə]n</i> 3 <i>senti[a]</i> , <i>senti[ə]s</i> , <i>senti[a]</i> , <i>senti[ə]m</i> , <i>senti[ə]u</i> , <i>senti[ə]n</i>
Nord-occidental (excepte subdialectes) i nord del valencià septentrional	/va/ Però: 3a. pers. /ve/	/a/ Però: 3a. pers. /e/	[βa]# [βə]+C Però: 3a. pers. [βə]	[a]# [e]+C Però: 3a. pers. [e]	1 <i>canta[βa]</i> , <i>canta[βə]s</i> , <i>canta[βə]</i> , <i>cantà[βə]m</i> , <i>cantà[βə]u</i> , <i>canta[βə]n</i> 2 <i>perdi[a]</i> , <i>perdi[ə]s</i> , <i>perdi[ə]</i> , <i>perdi[ə]m</i> , <i>perdi[ə]u</i> , <i>perdi[ə]n</i> 3 <i>senti[a]</i> , <i>senti[ə]s</i> , <i>senti[ə]</i> , <i>senti[ə]m</i> , <i>senti[ə]u</i> , <i>senti[ə]n</i>

Varietats amb un sol morfema	Forma fonològica	Forma fonètica	Exemples
	1a., 2a. i 3a. conj.	1a., 2a. i 3a. conj.	
Alguerès	/va/	[va]	1 <i>canta[va], canta[va]s, canta[va], cantà[va]m, cantà[va]u, canta[va]n</i> 2 <i>perde[va], perde[va]s, perde[va], perdé[va]m, perdé[va]u, perde[va]n</i> 3 <i>senti[va], senti[va]s, senti[va], sentí[va]m, sentí[va]u, senti[va]n</i>
Pallarès, ribagorçà	/va/ Però: 3a. pers. /ve/	[βa]# [βe]+C Però: 3a. pers. [βe]	1 <i>canta[βa], canta[βe]s, canta[βe], cantà[βe]m, cantà[βe]u, canta[βe]n</i> 2 <i>perde[βa], perde[βe]s, perde[βe], perdé[βe]m, perdé[βe]u, perde[βe]n</i> 2 <i>perdi[βa], perdi[βe]s, perdi[βe], perdí[βe]m, perdí[βe]u, perdi[βe]n</i> 3 <i>senti[βa], senti[βe]s, senti[βe], sentí[βe]m, sentí[βe]u, senti[βe]n</i>

En les taules de sobre es recullen les variants fonètiques principals. Recordeu, però, que n'existeixen altres en alternança amb aquestes:

- septentrional: *(jo) cantavi*;
- septentrional i alguerès: *(nosaltres) cantàve[n]*, *(vosaltres) cantàv[u]*;
- pallarès: *(nosaltres) cantàv[o]m*, *(vosaltres) cantàv[o]u*;
- nord-occidental del centre: *jo cantav[ε]*;
- nord-occidental del centre: *cantaes, cantae, cantàem, cantàeu, cantaen*;
- nord-occidental del centre: *cantaia, cantaies, cantaie, cantàiem, cantàieu, cantaien*;
- ribagorçà occidental: *cantav[a]s, cantav[a], cantàv[a]m, cantàv[a]u, cantav[a]n*;
- xipella: *cantav[i]s, (ell) cantav[i]*, etc.

Símbols

En les taules anteriors, simbolitzem amb “#” la posició final absoluta (*jo cantava, ell cantava*) i amb “+C” la posició final travada (*cantaves, cantàvem, cantàveu, cantaven*). Fixeu-vos que en els dialectes orientals no hi ha diferències de realització fonètica entre totes dues posicions (per exemple, *jo cantav[ə], tu cantav[ə]s*) mentre que sí que n'hi ha en els occidentals (per exemple, *jo cantav[a], tu cantav[ə]s*). Finalment, hem marcat amb la indicació “3a. pers.” aquelles varietats occidentals en què les formes de tercera persona acaben amb la vocal [e].

2.7.5. Passat simple o passat perifràstic

Varietat	Passat	Exemple
Valencià central	Simple (totes les persones)	<i>cantí, cantares, cantà, cantàrem, cantàreu, cantaren</i>
Eivissenc	Simple (persones 2 a 6)	<i>cantares, cantà, cantàrem, cantàreu, cantaren</i>
	Perifràstic (persona 1) (també persones 2 a 6)	<i>vaig cantar</i> <i>(vares cantar, va cantar, vàrem cantar, vàreu cantar, varen cantar)</i>
La resta	Perifràstic	<i>vaig cantar, vas/vares cantar, va cantar, vam/vàrem cantar, vau/vàreu cantar, van/varen cantar</i>

2.7.6. Morfema de mode-temps per a la 1a. persona del futur

Varietat	Forma fonològica	Forma fonètica	Exemples
Pallarès	/é/ (perquè el diftong llatí -A[j]- > [é])	[é]	<i>cantar[é], perdr[é], sentir[é]</i>
La resta	/é/ (perquè el diftong llatí -A[j]- > [é])	[é]	<i>cantar[é], perdr[é], sentir[é]</i>

2.7.7. Morfema de mode-temps per al condicional

Varietat	Forma fonològica	Forma fonètica	Exemples
Alguerès	/íva/	[íva]	<i>cantar[íva], cantar[íva]s, cantar[íva], cantar[íva]m, cantar[íva]u, cantar[íva]n</i>
Rossellonès, central (excepte xipella) i balear	/ía/	[íə]	<i>cantar[íə], cantar[íə]s, cantar[íə], cantar[íə]m, cantar[íə]u, cantar[íə]n</i>
Tortosí estricte i valencià (excepte al nord del valencià septentrional)		[ía]# [íe]+C	<i>cantar[ía], cantar[íe]s, cantar[ía], cantar[íe]m, cantar[íe]u, cantar[íe]n</i>
Nord-occidental (excepte tortosí estricte i pallarès) i nord del valencià septentrional	/ía/ Però: 3a. pers. /íe/	[ía]# [íe]+C Però: 3a. pers. [íe]	<i>cantar[ía], cantar[íe]s, cantar[íe], cantar[íe]m, cantar[íe]u, cantar[íe]n</i>
Xipella		[íə]# [íi]+C > [í]+C Però: 3a. pers. [íi] > [í]	<i>cantar[íə], cantar[í]s, cantar[í], cantar[í]m, cantar[í]u, cantar[í]n</i>
Pallarès		[ía]# [íi]+C > [í]+C Però: 3a. pers. [íi] > [í]	<i>cantar[ía], cantar[í]s, cantar[í], cantar[í]m, cantar[í]u, cantar[í]n</i>

Recordeu que poden existir altres variants fonètiques en alternança amb aquestes:

- septentrional: *jo cantarii, (nosaltres) cantaríe[n], (vosaltres) cantarí[u]*;
- alguerès: *(nosaltres) cantarív[an], (vosaltres) cantarív[u]*,
- nord-occidental del centre: *jo cantari[ε]*.

Notacions

Recordeu que “#” indica la posició final absoluta (*jo cantaria*) i que “+C” assenyala la posició final travada (*tu cantaríes*).

2.7.8. Morfema de mode-temps per al present de subjuntiu (persones 1, 2, 3 i 6)

Català oriental	Conj.	Forma fonològica	Forma fonètica	Exemples
Septentrional, central, balear i alguerès	1a.	/i/	[i]	<i>que jo cant[i], que tu cant[i]s, que ell cant[i], que ells cant[i]n</i>
	2a.			<i>que jo tem[i], que tu tem[i]s, que ell tem[i], que ells tem[i]n</i>
	3a.			<i>que jo sent[i], que tu sent[i]s, que ell sent[i], que ells sent[i]n</i>
Però també: Balear (arcaiques i menys usades)	1a.	∅, /e/	∅, [ə]	<i>que jo cant, que tu cants, que ell cant, que ells cant[ə]n</i>
	2a.	/a/	[ə]	<i>que jo creg[ə], que tu cregu[ə]s, que ell creg[ə], que ells cregu[ə]n</i>
	3a.			<i>que jo partesc[ə], que tu partescu[ə]s, que ell partesc[ə], que ells partescu[ə]n</i>

Català occidental	Conj.	Forma fonològica	Forma fonètica	Exemples
Nord-occidental i valencià	1a.	/e/	[e]	<i>que jo cant[e], que tu cant[e]s, que ell cant[e], que ells cant[e]n</i>
	2a.	/a/	[a]#	<i>que jo tem[a], que tu tem[e]s, que ell tem[a], que ells tem[e]n</i>
	3a.		[e]+C	<i>que jo sent[a], que tu sent[e]s, que ell sent[a], que ells sent[e]n</i>
Però també: Nord-occidental (excepte pallars i ribagorçà) i nord del valencià septentrional	1a.	/o/	[o]	<i>que jo cant[o], que tu cant[o]s, que ell cant[o], que ells cant[o]n</i>
	2a.			<i>que jo tem[o], que tu tem[o]s, que ell tem[o], que ells tem[o]n</i>
	3a.			<i>que jo sent[o], que tu sent[o]s, que ell sent[o], que ells sent[o]n</i>

Recordeu que en una bona part del català nord-occidental la primera persona del present de subjuntiu de totes les classes verbals canvia la terminació /e/ o /o/ per /a/. D'aquesta manera, la primera persona es diferencia de la tercera, com és habitual en català nord-occidental i com ja hem vist que passava per tot el mode indicatiu (*jo canto, ell cante; jo cantava, ell cantave; jo cantaré, ell cantarà; jo cantaria, ell cantaríe*):

Notació

Recordeu que indiquem amb “#” la posició final absoluta (*que jo senta*) i amb “+C” la posició final travada (*que tu sentes*).

	3a. persona	1a. persona
1a. conjugació	<i>que ell cant[o] (o que ell cant[e])</i>	<i>que jo cant[a]/[e]</i>
2a. conjugació	<i>que ell tem[o]</i>	<i>que jo tem[a]/[e]</i>
3a. conjugació	<i>que ell sent[o]</i>	<i>que jo sent[a]/[e]</i>

2.7.9. Morfema de mode-temps per a l'imperfet de subjuntiu (totes les persones)

Varietats	Persona	Forma fonològica	Forma fonètica	Exemples
Central Menorquí Mallorquí (1) Eivissenc (1)	1a. i 3a.	/s/	[s]	<i>que jo perdé[s], que ell perdé[s]</i>
	altres	/si/	[si]	<i>que tu perde[si]s, que nosaltres perdé[si]m, que vosaltres perdé[si]u, que ells perde[si]n</i>
Alguerès	1a. i 3a.	/si/	[si]	<i>que jo perde[si], que ell perde[si]</i>
	altres			<i>que tu perde[si]s, que nosaltres perdé[si]m, que vosaltres perdé[si]u, que ells perde[si]n</i>
Septentrional Eivissenc (2) Mallorquí (2)	1a. i 3a.	/s/	[s]	<i>que jo perdé[s], que ell perdé[s]</i>
	altres	/se/	[sə]	<i>que tu perde[sə]s, que nosaltres perdé[sə]m, que vosaltres perdé[sə]u, que ells perde[sə]n</i>
Nord-occidental i extrem nord del valencià septentrional	1a.	/sa/	[sa]	<i>que jo perde[sa]</i>
	3a.	/s/	[s]	<i>que ell perdé[s]</i>
	altres	/se/	[sə]	<i>que tu perde[sə]s, que nosaltres perdé[sə]m, que vosaltres perdé[sə]u, que ells perde[sə]n</i>
Valencià i tortosí del Matarranya	1a. i 3a.	/ra/	[ra]#	<i>que jo perde[ra], que ell perde[ra]</i>
	altres		[re]+C	<i>que tu perde[rə]s, que nosaltres perdé[rə]m, que vosaltres perdé[rə]u, que ells perde[rə]n</i>

Aquestes són les formes més generals. Recordeu, però, que existeixen altres variants fonètiques d'abast més reduït:

- nord-occidental del centre: *(que jo) perdess[ɛ]*;
- septentrional: *que nosaltres perdésse[n]*, *que vosaltres perdéss[u]*;
- pellarès: *que nosaltres perdéss[o]m*, *que vosaltres perdéss[o]u*.

2.7.10. Vocal temàtica dels verbs de la 1a. conjugació

Present d'indicatiu (persones 4 i 5) i imperatiu (persona 5)

Varietat	Persona	Vocal temàtica	Exemple
Septentrional	4a.	[é]	<i>cant[é]m</i>
	5a.		<i>cant[é]u</i>
Central	4a.	[é]	<i>cant[é]m</i>
	5a.		<i>cant[é]u</i>
Nord-occidental (excepte pellarès), valencià	4a.	[é]	<i>cant[é]m</i>
	5a.		<i>cant[é]u</i>
Balear, pellarès	4a.	[á]	<i>cant[á]m</i>
	5a.		<i>cant[á]u</i>
Alguerès	4a.	[é]	<i>cant[é]m</i>
	5a.	[á]	<i>cant[á]u</i>

Present de subjuntiu (persones 4 i 5) i imperatiu (persona 4)

Varietat	Vocal temàtica	Exemple
Septentrional	[é]	<i>que cant[é]m, que cant[é]u</i>
Central, Balear (Menorca oriental; Eivissa occidental; Binissalem, Alaró, Lloseta)	[é]	<i>que cant[é]m, que cant[é]u</i>
Balear (Menorca occidental; Eivissa oriental; quasi tot Mallorca)	[é]	<i>que cant[é]m, que cant[é]u</i>
Alguerès Nord-occidental Valencià	[é]	<i>que cant[é]m, que cant[é]u</i> (tortosí: <i>que cant[é]ssem, que cant[é]sseu</i>)

Imperfet de subjuntiu (totes les persones)

Varietat	Vocal temàtica	Exemple
Septentrional	[é]	<i>que ell cant[é]s</i>
Central, menorquí, nord-occidental	[é]	<i>que ell cant[é]s</i>
Alguerès		<i>que ell cant[é]si</i>
Mallorquí, eivissenc	[á]	<i>que ell cant[á]s</i>
Valencià		<i>que ell cant[á]ra</i>

Observeu que, si combinem les informacions que tenim sobre la vocal temàtica i la desinència temporal de l'imperfet de subjuntiu, en el balear es dona aquesta gradació:

	Mallorquí i eivissenc	Menorquí	
Vocal temàtica (1a. conjugació)	[á]	[é]	
Morfema de mode-temps (persones 2, 4, 5, 6)	[sə]/[si]	[si]	
Exemple	<i>cant[ás]</i> <i>cant[ásə]s</i> <i>cant[ás]</i> <i>cant[ásə]m</i> <i>cant[ásə]u</i> <i>cant[ásə]n</i>	<i>cant[ás]</i> <i>cant[ási]s</i> <i>cant[ás]</i> <i>cant[ási]m</i> <i>cant[ási]u</i> <i>cant[ási]n</i>	<i>cant[és]</i> <i>cant[ési]s</i> <i>cant[és]</i> <i>cant[ési]m</i> <i>cant[ési]u</i> <i>cant[ési]n</i>

2.7.11. Increment dels verbs incoatius

Increment per al present d'indicatiu (persones 2, 3 i 6) i imperatiu (persona 2)

	Varietat	Increment	Exemple
Català oriental	Septentrional	[ɛ̃ʃ]	<i>serv[ɛ̃ʃ]es</i>
	Central Balear (Menorca oriental; Eivissa occidental; Binissalem, Alaró, Lloseta)	[éʃ]	<i>serv[éʃ]es</i>
	Balear (Menorca occidental; Eivissa oriental; quasi tot Mallorca)	[éʃ]	<i>serv[éʃ]es</i>
	Alguerès	[éʃ]	<i>serv[éʃ]es</i>
Català occidental	Nord-occidental Valencià	[íʃ]	<i>serv[íʃ]es</i>

Increment per al present d'indicatiu (persona 1), present de subjuntiu (persones 1, 2, 3 i 6) i imperatiu (persones 3 i 6)

Segment consonàntic	Sibilant alveolar + velar [sk]		Sibilant palatal + velar [ʃk]		Sibilant palatal [ʃ]			
	Vocal mitjana	Vocal alta	Vocal mitjana	Vocal alta	Vocal mitjana			Vocal alta
Segment vocàlic	[é] [é̃]	[í]	[é̃] [é̃]	[í]	[ɛ̃]	[é]	[é̃]	[í]
Increment	[ésk] [é̃sk]	[ísk]	[é̃ʃk] [é̃ʃk]	[íʃk]	[ɛ̃ʃ]	[éʃ]	[é̃ʃ]	[íʃ]
Exemple: <i>que jo...</i>	<i>serv[ésk]i/a</i> <i>serv[é̃sk]i/a</i>	<i>serv[ísk]a</i>	<i>serv[é̃ʃk]i/a</i> <i>serv[é̃ʃk]i/a</i>	<i>serv[íʃk]a</i>	<i>serv[ɛ̃ʃ]i</i>	<i>serv[éʃ]i</i>	<i>serv[é̃ʃ]i</i>	<i>serv[íʃ]a</i>
Dialecte	Mallorquí Menorquí Eivissenc (1)	Ribagorçà Pallars Tortosí (2) Valencià (2)	Eivissenc (2)	Tortosí (1) Valencià (1)	Rossellonès	Central	Alguerès	Nord-occidental del centre
Bloc dialectal	Oriental	Occidental	Oriental	Occidental	Oriental			Occidental

Resum

En aquest annex, dedicat a la comparació interdialectal, hem partit de les principals variables fonètiques i morfosintàctiques rellevants per a la caracterització dels dialectes catalans i, per a cadascuna, hem recollit les variants de realització més comunes, tenint en compte la seva distribució territorial. Això ens ha permès d'oferir de manera sintètica, per mitjà de llistes o de taules, un panorama de les semblances i les diferències que s'estableixen entre els diversos territoris del mapa dialectal català.

Com ja hem dit en la introducció, aquest annex no ofereix dades noves, sinó que sistematitza les que ja hem vist al llarg dels mòduls “Català oriental” i “Català occidental” i pretén de fer-ne una presentació útil per a la consulta d'aspectes puntuals i per a la resolució ràpida de dubtes. Tot l'annex, doncs, es pot considerar una síntesi dels mòduls que el precedeixen.

Per això, a l'hora d'oferir el resum final d'unes pàgines que globalment ja tenen un caràcter de síntesi, ens ha semblat que el millor era concentrar en dues taules la comparació interdialectal que acabem de fer. En la primera, trobareu un recull de característiques fonètiques i morfosintàctiques que són exclusives d'una sola varietat dialectal i que, per tant, contribueixen a individualitzar-la davant de totes les altres. Podem posar, com a exemple, la palatalització de PL, BL, CL, GL i FL, que només es dona en ribagorçà, o la construcció de les oracions negatives amb *pas* en lloc de *no*, que trobem només en rossellonès.

La primera taula es refereix a àrees dialectals d'una certa entitat: algunes d'aquestes característiques es poden retrobar esporàdicament en localitats d'altres territoris.

La segona taula és un recull d'exemples que, per mitjà de mots concrets, posa de costat la realització dialectal de les variables fonètiques i morfològiques (i algunes de lèxiques) que han aparegut al llarg de l'annex. Creiem que aquesta taula us pot ser útil des de tres punts de vista:

Fem notar que en aquesta segona taula, per raó del seu caràcter sintètic, alguns trets, tot i ser adscrits a un dialecte o subdialecte, no hi són generals (per exemple, en el cas de l'eivissenc, recollim les variants generals en les localitats rurals, i deixem de banda les especificitats del parlar de Vila, que fa *gáb[ɪə]* i no *gab[ɪ]*, *lleng[wə]* i no *lleng[u]*).

1) Perquè la presentació mitjançant exemples sol ajudar a la memorització. Costa menys retenir que en uns dialectes es pronuncia [pɔn] i en altres [pɔnt], que no pas recordar l'enunciat que diu que els grups finals de nasal o líquida més oclusiva en uns dialectes perden l'oclusiva final i en altres la mantenen.

2) Perquè, en cas de dubte, hi podreu localitzar ràpidament com es realitza un determinat tret lingüístic. Per exemple, si no recordeu en quin dialecte o subdialecte oriental la E tancada del llatí vulgar avui es pronuncia tancada, només us cal mirar la fila de *ceba* o de *pera* i resseguint les columnes de seguida veureu que és l'alguerès.

3) Perquè podeu utilitzar aquesta taula com un test d'autoavaluació, tapant l'àrea de les transcripcions i procurant de fer-les vosaltres. Així veureu en quins trets o en quins dialectes concentreu el nombre més gran d'errors i, per tant, quines pàgines heu de repassar.

Taula 1. Principals trets lingüístics propis d'una sola varietat dialectal

Varietats orientals	Trets	Exemples
Septentrional	O tancada tònica del llatí vulgar es tanca en [ú]	[num] 'nom', [úre] 'hora'
	Reducció de /ʃ/ a [j] en posició final	[əkéj] 'aqueix'
	A voltes el grup consonàntic llatí TR / T'R ha evolucionat a [jɾ]	[pəjɾé] 'paleta'
	Assimilació i sonorització dels grups consonàntics d'oclusiva + oclusiva dental: [dd]	[disáddə] 'dissabte'
	Possessiu <i>llur, llura, llurs, llures</i>	<i>llur fill</i>
	Anteposició del clític al gerundi	<i>la cantant</i>
	Pèrdua de la nasal en els plurals dels mots aguts	[kəmís] 'camins', [pas] 'pans'
	Oracions negatives construïdes amb <i>pas</i> i amb absència de <i>no</i>	<i>Vinrà pas. Sem pas francesos.</i>
Septentrional de transició	E tancada del llatí vulgar s'obre també en contacte amb palatal	[εɛ] 'ell', [ɾɛj] 'rei'
	El sufix <i>-ència</i> presenta [é] tancada	[pəsiénsiə] 'paciència'
	O tancada del llatí vulgar es manté tancada també en síl·laba inicial tònica i en monosíl·labs	[nom] 'nom', [óre] 'hora'
	Reforç dental o velar a la 1a. persona del present d'indicatiu	<i>cànt[ut] o cànt[uk]</i>
Xipella	/e/ àtona en posició final, lliure o travada, es realitza [i]	[mári] 'mare', [kántis] 'cantes'
Balear	/i/ i /u/ poden formar diftong amb les semivocals corresponents /j/ i /w/	[əríj] 'arrio', [nuw] 'nus'
Mallorquí	Palatalització de /k/ i /g/ en posició final o davant de /a, ε, e, e, i/	[cap] 'cap', [jaɛ] 'gall'
	Rotacisme: /s/ > [r] en contacte amb consonant sonora	[fəntármə] 'fantasma'
	Combinació pronominal: CD (3a.) + CI (1a. o 2a.)	<i>la te duré</i>
Alguerès	El diftong /íw/ sol pronunciar-se [jú]	[vjúra] 'viuda'
	El grup consonàntic llatí TR / T'R ha evolucionat a [r]	[péra] 'pedra'
	/d/ intervocàlica i /l/ intervocàlica o precedida de consonant es pronuncia [r]	[víra] 'vila' i 'vida', [fɾols] 'flors'
	/r/ seguida de consonant esdevé [l]	[máls] 'març', [səpóls] 'senyors'
	El grup final /rn/ es redueix a [l]	[fol] 'forn'
	/ɫ/ i /n/ finals absolutes o seguides per la marca de plural es despalatalitzen en [l] i [n] respectivament	[kavál] 'cavall', [ans] 'anys'
	Construcció interrogativa: participi + auxiliar	[vaŋgut ¹ sés] 'has vingut?'

Varietats occidentals	Trets	Exemples
Nord-occidental	Manca de concordança en construccions inacusatives amb sintagma nominal postverbal indeterminat	<i>Ve pluges.</i> <i>Es ven pomes.</i>
	Geminació de /b/ i /g/ davant de <i>iod</i> o <i>wau</i>	[gábbjɛ] 'gàbia', [éggwɛ] 'egua'
Nord-occidental (centre)	/a/ àtona final absoluta es realitza [ɛ]	[káɛ] 'casa'
Pallarsès	El diftong llatí -AI evoluciona a [é]	[mɛs] 'més', [faré] 'faré'
	El segment llatí -ORIU evoluciona a [é] o [é]	[bolté] / [bolté] 'voltor'
	/í/ com a marca de condicional per a totes les persones tret de la primera del singular	<i>tu cantar[í]s, ell cantar[í]</i>
Ribagorçà	Palatalització dels grups PL, BL, CL, GL i FL en [pʎ], [bʎ], [kʎ], [gʎ] i [fʎ]	[kʎaw] 'clau', [fʎo] 'flor'
	El grup final /rɲ/ esdevé [rt]	[iβért] 'hivern'
Tortosí	4a. i 5a. persones del present de subjuntiu = 4a. i 5a. persones de l'imperfet de subjuntiu	<i>Vol que cantésem.</i>
Parlars del Matarranya	Tota /é/ diftonga en [jé] o [já]	[θjɛl] / [θjal] 'cel'
Valencià	Sonorització de /p/, /t/, /k/ finals en contacte amb vocal per fonètica sintàctica	[pɔð ált] 'pot alt'
	Pèrdua de la /d/ intervocàlica dels sufixos llatins -ATA, -ATORE	[ajʃá] 'aixada' [mokaór] 'mocador'
	Combinació pronominal: CI (3a. sing.) + CD (3a.)	<i>li la duré, li's donaré</i>
Valencià septentrional	Despalatalització de /ʃ/ en [js]	[kájsa] 'caixa'
	Palatalització de /dz/ en /dʒ/	[dódʒe] 'dotze'
	/a/ com a marca de mode-temps per a la 1a. persona del present d'indicatiu (en unes poques poblacions)	<i>jo canta</i>
Valencià central	Manteniment de la 1a. persona del pretèrit perfet simple	<i>jo cantí</i>
Valencià meridional	/a/ àtona final absoluta es realitza [ɔ] si la vocal tònica és /ó/	[tovaʎólo] 'tovallola'
Alacantí	Els diftongs /ów/ i /ów/ s'obren en [áw]	[baw] 'bou', [paw] 'pou'
	Pèrdua de tota /d/ intervocàlica	[séa] 'seda', [vía] 'vida'

	Septentrional	Central	Mallorquí	Menorquí	Eivissenc	Alguerès	N-occid. (centre)	Pallars	Ribagorçà	Tortosí	Val. sept.	Val. centr.	Val. merid.
casa	ca[z]a	ca[z]a	ca[z]a	ca[z]a	ca[z]a	ca[z]a	ca[z]a	ca[z]a	ca[s]a	ca[z]a	ca[z]a	ca[s]a	ca[z]a
fetge	fe[dʒ]e	fe[dʒ]e	fe[dʒ]e	fe[dʒ]e	fe[dʒ]e	fe[dʒ]e	fe[dʒ]e	fe[dʒ]e	fe[t,ʃ]e	fe[dʒ]e	fe[dʒ]e fed[ʒ]e	fe[t,ʃ]e	fe[dʒ]e
poll	po[ɲ]	po[ɲ]	po[ɲ]	po[ɲ]	po[ɲ]	po[l]	po[ɲ]	po[ɲ]	po[ɲ]	po[ɲ]	po[ɲ]	po[ɲ]	po[ɲ]
fill	f[i.ɲ]	f[i.ɲ]	f[i.ɲ] f[i.ɲ]	f[i]	f[i]	f[i.ɲ]	f[i.ɲ]	f[i.ɲ]	f[i.ɲ]	f[i.ɲ]	f[i.ɲ]	f[i.ɲ]	f[i.ɲ]
fulla	fu[ɲ]a	fu[ɲ]a	fu[ɲ]a fu[ø]a	fu[ø]a	fu[ɲ]a	fu[ɲ]a	fu[ɲ]a	fu[ɲ]a	fu[ɲ]a	fu[ɲ]a	fu[ɲ]a	fu[ɲ]a	fu[ɲ]a
vella	ve[ɲ]a	ve[ɲ]a	ve[ø]a	ve[ø]a	ve[ø]a	ve[ɲ]a	ve[ɲ]a	ve[ɲ]a	ve[ɲ]a	ve[ɲ]a	ve[ɲ]a	ve[ɲ]a	ve[ɲ]a
cendra	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a	ce[nr]a
moldre	mo[lr]e	mo[lr]e	mo[lr]e mo[lr]e	mo[lr]e	mo[lr]e	mo[lr]e	mo[lr]e	mo[lr]e	mo[lr]e	mo[lr]e	mo[lr]e	mo[lr]e	mo[lr]e
espatlla	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a	espa[ɲ]a
pitjor	pi[dʒ]or	pi[dʒ]or	pi[dʒ]or	pi[dʒ]or	pi[dʒ]or	pi[dʒ]or	pi[dʒ]or	pi[ʃ]or	pi[ø]or	pi[dʒ]or	pi[dʒ]or	pi[t,ʃ]or	pi[dʒ]or
major	ma[ɲ]or	ma[ɲ]or	ma[ɲ]or	ma[ɲ]or	ma[ɲ]or	ma[ɲ]or	ma[ɲ]or	ma[ɲ]or	ma[ɲ]or	ma[ɲ]or	ma[dʒ]or	ma[t,ʃ]or	ma[dʒ]or
cantada	cant[áθe]	cant[áθe]	cant[áθe]	cant[áθe]	cant[áθe]	cant[áθe]	cant[áθe]	cant[áθe]	cant[áθe]	cant[áθe]	cant[á]	cant[á]	cant[á]
caçador	caç[á.j.ə]	caç[əθó]	caç[əθó]	caç[əθó]	caç[əθó]	caç[aró]	caç[əθó]	caç[əθó]	caç[əθó]	caç[əθó]	caç[əθó] caç[əθó]	caç[əθó] caç[əθó]	caç[əθó] caç[əθó]
cantar	cant[á]	cant[á]	cant[á]	cant[á]	cant[á]	cant[á]	cant[á]	cant[á]	cant[á]	cant[á]	cant[á]	cant[á]	cant[á]
mar	m[ar]t	m[ar]t	m[a]	m[ar]	m[ar]	m[ar]	m[ar]	m[ar]	m[ar]	m[ar]	m[ar]	m[ar]	m[ar]
alt	a[l]	a[l]	a[l]t	a[l]t	a[l]	a[l]t	a[l]	a[l]	a[l]	a[l]	a[l]	a[l]t	a[l] a[l]t
pont	po[n]	po[n]	po[n]t	po[n]t	po[n]	po[n]t	po[n]	po[n]	po[n]	po[n]	po[n] po[n]t	po[n]t	po[n] po[n]t
hivern	hive[r]n	hive[r]n	hive[r]n	hive[r]n	hive[r]n	hive[l]	hive[r]n	hive[r]n	hive[r]t	hive[r]n	hive[r]n	hive[r]n	hive[r]n
	Septentrional	Central	Mallorquí	Menorquí	Eivissenc	Alguerès	N-occid. (centre)	Pallars	Ribagorçà	Tortosí	Val. sept.	Val. centr.	Val. merid.

	Septentrional	Central	Mallorquí	Menorquí	Eivissenc	Alguerès	N-occid. (centre)	Pallars	Ribagorçà	Tortosí	Val. sept.	Val. centr.	Val. merid.
es creu	[se] creu	[əs] creu	[sə] creu	[sə] creu	[sə] creu	[sa] creu	[sə] creu	[sə] creu	[sə] creu	[sə] creu	[sə] creu	[sə] creu	[sə] creu
ens té	[əns] té	[əns] té	[mos] té	[mus] té	[mus] té	[mus] té	[mos] té	[mos] té	[mos] té	[mos] té	[mos] té	[mos] té	[mos] té
el té	[ə] té	[ə] té	[ə] té	[ə] té	[ə] té	[l] té	[l] té	[l] té	[l] té	[l] té	[ə] té	[ə] té	[ə] té
canto	jo cant[ɪ]	jo cant[ɪ]	jo cant	jo cant	jo cant	jo cant	jo cant[o]	jo cant[o]	jo cant[o]	jo cant[o]	jo cant[o]	jo cant[e]	jo cant[e]
canta	ell cant[ə]	ell cant[ə]	ell cant[ə]	ell cant[ə]	ell cant[ə]	ell cant[a]	ell cant[e]	ell cant[e]	ell cant[e]	ell cant[a]	ell cant[e]	ell cant[a]	ell cant[a]
senties	sentí[e]s	sentí[e]s	sentí[e]s	sentí[e]s	sentí[e]s	sentí[va]s	sentí[e]s	sentí[βe]s	sentí[βe]s	sentí[e]s	sentí[e]s	sentí[e]s	sentí[e]s
vaig cantar	vaig cantar	vaig cantar	vaig cantar	vaig cantar	vaig cantar	he cantat	vaig cantar	vaig cantar	vaig cantar	vaig cantar	vaig cantar	cantí	vaig cantar
va cantar	va cantar	va cantar	va cantar	va cantar	cantà va cantar	ha cantat	va cantar	va cantar	va cantar	va cantar	va cantar	cantà	va cantar
que ell canti	que cant[ɪ]	que cant[ɪ]	que cant[ɪ]	que cant[ɪ]	que cant[ɪ] que cant	que cant[ɪ]	que cant[o] que cant[e]	que cant[e]	que cant[e]	que cant[e]	que cant[e]	que cant[e]	que cant[e]
jo perdés	perdé[s]	perdé[s]	perdé[s]	perdé[s]	perdé[s]	perde[sɪ]	perde[sɛ]	perde[sa]	perde[sa]	perde[sa]	perde[ra]	perde[ra]	perde[ra]
ell perdés	perdé[s]	perdé[s]	perdé[s]	perdé[s]	perdé[s]	perde[sɪ]	perdé[s]	perde[s]	perde[s]	perde[s]	perde[ra]	perde[ra]	perde[ra]
ell cantés	cant[é]s	cant[és]	cant[ás]	cant[és]	cant[ás]	cant[ésɪ]	cant[és]	cant[és]	cant[és]	cant[és]	cant[á.ra]	cant[á.ra]	cant[á.ra]
ara cantem	cant[é]m	cant[ém]	cant[ám]	cant[ám]	cant[ám]	cant[ém]	cant[ém]	cant[ám]	cant[ém]	cant[ém]	cant[ém]	cant[ém]	cant[ém]
ara canteu	cant[é]u	cant[é]u	cant[á]u	cant[á]u	cant[á]u	cant[á]u	cant[é]u	cant[á]u	cant[é]u	cant[é]u	cant[é]u	cant[é]u	cant[é]u
serveixes	serv[é]s]les	serv[é]s]les	serv[é]s]les	serv[é]s]les	serv[é]s]les	serv[é]s]les	serv[í]s]les	serv[í]s]les	serv[í]s]les	serv[í]s]les	serv[í]s]les	serv[í]s]les	serv[í]s]les
que serveixi	serv[é]s]i]	serv[é]s]i]	serv[éskɪ] serv[éskə]	serv[éskɪ] serv[éskɪ]	serv[é]s]kɪ] serv[éskə]	serv[é]s]i]	serv[í]s]	serv[í]s]ka]	serv[í]s]ka]	serv[í]s]ka]	serv[í]s]ka]	serv[í]s]ka]	serv[í]s]ka]
	Septentrional	Central	Mallorquí	Menorquí	Eivissenc	Alguerès	N-occid. (centre)	Pallars	Ribagorçà	Tortosí	Val. sept.	Val. centr.	Val. merid.

	Septentrional	Central	Mallorquí	Menorquí	Eivissenc	Alguerès	N-occid. (centre)	Pallarsès	Ribagorçà	Tortosí	Val. sept.	Val. centr.	Val. merid.
<i>galleda</i>	<i>bidó</i>	<i>galleda</i>	<i>poal</i>	<i>poal</i>	<i>poal</i>	<i>poal</i>	<i>galleta</i>	<i>ferrat</i>	<i>ferrada</i>	<i>poal</i>	<i>poal</i>	<i>poal</i>	<i>poal</i>
<i>paleta</i>	<i>peirer</i>	<i>paleta</i>	<i>picapedrer</i>	<i>picapedrer</i>	<i>picapedrer</i>	<i>mestre de paleta</i>	<i>paleta</i>	<i>mestre de cases</i>	<i>albanyil</i>	<i>paleta</i>	<i>obrer</i>	<i>obrer</i>	<i>obrer</i>
<i>quec</i>	<i>quec</i>	<i>quec tartamut</i>	<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i>	<i>tartamut</i>
<i>a preu fet</i>	<i>a preu fet</i>	<i>a preu fet</i>	<i>a escarada</i>	<i>a escarada</i>	<i>a escarada</i>	<i>a escarada</i>	<i>a escarada</i>	<i>a escarada</i>	<i>a desta[x]jo</i>	<i>a estall</i>	<i>a estall</i>	<i>a estall</i>	<i>a estall</i>
<i>bressol</i>	<i>bressol</i>	<i>bressol</i>	<i>bres</i>	<i>bres</i>	<i>bres</i>	<i>bressol</i>	<i>bres</i>	<i>bres</i>	<i>cuna</i>	<i>bres</i>	<i>bres</i>	<i>cuna cuneta</i>	<i>cuna cuneta</i>
<i>sorra</i>	<i>sorra</i>	<i>sorra</i>	<i>arena</i>	<i>arena</i>	<i>arena</i>	<i>arena</i>	<i>arena</i>	<i>arena</i>	<i>arena</i>	<i>arena</i>	<i>arena</i>	<i>arena</i>	<i>arena</i>
	Septentrional	Central	Mallorquí	Menorquí	Eivissenc	Alguerès	N-occid. (centre)	Pallarsès	Ribagorçà	Tortosí	Val. sept.	Val. centr.	Val. merid.

